

Suvremeni obiteljski odgoj

Kadlec, Eva

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:521827>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-05**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

EVA KADLEC

SUVREMENI OBITELJSKI ODGOJ

Završni rad

Pula, srpanj, 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

EVA KADLEC

SUVREMENI OBITELJSKI ODGOJ

Završni rad

JMBAG: 0145028741, izvanredni studij

Studijski smjer: Predškolski odgoj

Predmet: Sociologija odgoja

Znanstveno područje: društvene znanosti

Znanstveno polje: sociologija

Znanstvena grana: posebna sociologija

Mentor: prof. dr. sc. Fulvio Šuran

Pula, 15. srpanj 2022.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POJAM ODGOJA.....	3
2.1. ULOGA OBITELJI KAO ODGOJNE ZAJEDNICE.....	3
2.2. OBITELJSKE PROMJENE KROZ POVIJEST.....	5
2.3. OBLICI OBITELJI.....	8
2.3.1. <i>Obilježja tradicionalne obitelji.....</i>	<i>9</i>
2.3.2. <i>Obilježja suvremene obitelji.....</i>	<i>10</i>
3. RODITELJSTVO U SUVREMENOM DRUŠTVU.....	13
3.1. UTJECAJ RODITELJA NA ODGOJ.....	14
3.2. STILOVI RODITELJSKOG ODGOJA.....	15
3.3. SUVREMENI RODITELJI.....	20
3.4. DJECA U OKVIRU SUVREMENE OBITELJI.....	21
3.4.1. <i>Utjecaj medija na suvremeni odgoj.....</i>	<i>23</i>
3.4.2. <i>Utjecaj suvremenog društva na odgoj.....</i>	<i>25</i>
3.5. VAŽNOST UVAŽAVANJA POTREBA DJECE.....	26
4. IZAZOVI OBITELJSKOG ODGOJA U SUVREMENOM DRUŠTVU.....	28
4.1. PROTURJEČNOST SUVREMENOG ODGOJA.....	28
4.2. OBLICI SUVREMENIH OBITELJI.....	29
4.2.1. <i>Razvedene obitelji.....</i>	<i>30</i>
4.2.2. <i>Obitelji sa posvojenom djecom.....</i>	<i>32</i>
4.2.3. <i>Jedno roditeljske obitelji.....</i>	<i>33</i>
4.2.4. <i>Homoseksualne obitelji.....</i>	<i>35</i>
4.3. KRIZE SUVREMENOG OBITELJSKOG ODGOJA.....	36
4.3.1. <i>Ekonomski utjecaj.....</i>	<i>37</i>
4.3.2. <i>Utjecaj vanjskog rada.....</i>	<i>38</i>

4.3.3. <i>Promjene u sustavu vrijednosti</i>	39
5. OBITELJSKI ODGOJ U HRVATSKOJ	41
6. BUDUĆNOST OBITELJSKOG ODGOJA	44
7. KRITIČKI OSVRT	46
8. ZAKLJUČAK	48
9. SAŽETAK	49
SUMMARY	50
LITERATURA	
POPIS TABLICA	
POPIS SLIKA	
POPIS GRAFOVA	

1. UVOD

Svatko se od nas ponekad pitao što znači odgoj i kako dobro odgajati, koje su odlike dobre obitelji, a samim time i dobrog odgoja. Odgoj je zapravo složeni proces i kontinuirani rad putem kojih se razvija ličnost djeteta, a pod utjecajem je raznih čimbenika. Razlikujemo obiteljski i institucionalni odgoj, a onaj s kojim se dijete prvo susreće jest upravo obiteljski odgoj. U ovom radu je razrađen obiteljski odgoj, koji oduvijek ima najvažniji utjecaj na dijete. Kako se ljudi razlikuju, tako se razlikuje i svaka obitelj, a samim time i odgoj djece unutar nje. Međutim, postoje određena obilježja kvalitetnog obiteljskog odgoja. Prije svega se ono odnosi na zadovoljavanje osnovnih potreba djeteta, međutim za kvalitetan odgoj potrebno je puno više od toga. Naime, za dobar odgoj bitno je i poznavati svoje dijete, razvijati dječju osobnost, razgovarati i poticati djecu na razgovor, ali i aktivno slušati. Potrebno je i uspostaviti granice u odnosima, prihvaćati dijete onakvo kakvo jest, razumjeti ga, no također valja djetetu dati određene odgovornosti, ovisno o djetetovom uzrastu. U ovom su radu obrađene razne okolnosti i čimbenici koji utječu na odgoj, odgojni stilovi, roditeljstvo kao ključna karika u odgoju i izazovi suvremenog društva i odgoj unutar takvog društva.

U prvom dijelu rada govori se o samom pojmu odgoja, o obiteljskoj ulozi u odgoju. Zatim kako su se obiteljske strukture mijenjale kroz povijest, te koje oblike obitelji poznajemo. U trećem dijelu rada daje se osvrt na roditeljstvo, osobito na roditeljstvo u suvremenom društvu, zatim o utjecaju roditelja na odgoj. Razlikujemo i različite roditeljske odgojne stilove, što je također objašnjeno u ovom dijelu.

Dalje, četvrti dio rada donosi izazove obiteljskog odgoja u suvremenom društvu, proturječnosti suvremenog odgoja, oblike obitelji karakteristične za suvremeno društvo i njihovu problematiku. Također, ovdje je pojašnjena kriza suvremenog obiteljskog odgoja, uz poseban osvrt na čimbenike koji uvjetuju tu krizu. U petom dijelu rada, objašnjena je obiteljska struktura u Hrvatskoj i samim time i odgoj unutar hrvatskih obitelji te izazovi s kojima se one nose. Šesti dio rada donosi osvrt na budućnost i moguće scenarije s kojima će se obitelji dalje suočavati, naime, sve veće promjene u društvu potiču nestabilnosti unutar obiteljskih struktura. Sedmi dio rada,

kritički je osvrt autorice rada, na cjelokupno istraživanje provedeno za potrebe pisanja ovog rada. Osmi dio rada je zaključak.

2. POJAM ODGOJA

Odgoj je moguće definirati kao kompleksan proces koji obuhvaća društvene okolnosti i obiteljsko okruženje u kojem se pojedinac nalazi. Različite literature donose i različite definicije odgoja, pa tako je prema Vukasoviću (2010), odgoj proces razvoja i oblikovanja djeteta, poštujući njegove specifične karakteristike.

Putem odgoja, pojedinac se izgrađuje i upotpunjuje, te upotpunjuje i razvija svoje stečene sposobnosti, a u svemu tome obitelj ima značajnu ulogu. Također, odgoj je i kvalitetna komunikacija između odgajatelja i onoga koga se odgaja, ispunjen različitim aktivnostima uz pomoć kojih se kod djeteta stvaraju i razvijaju pozitivna intelektualna svojstva, pozitivne karakterne osobine i pozitivan odnos sa okolinom. Riječ je o vrlo složenom odnosu, čiji je rezultat obostran utjecaj, te uvijek mijenja i onoga tko odgaja, ali i onoga koga se odgaja. Krajnja funkcija odgoja je poticanje rasta i razvoja ličnosti djeteta, te stvaranje kvalitetnog, pravednog, sposobnog i samostalnog odraslog čovjeka. Slijedom toga „svakome je jasno da svojim rađanjem ljudsko biće (dijete) nije opremljeno za život i da nužno slijedi dug proces rasta, razvoja i formiranja do određenog stupnja zrelosti za autonomno i odgovorno djelovanje u društvu“ (Vujčić 2013: 16).

2.1. ULOGA OBITELJI KAO ODGOJNE ZAJEDNICE

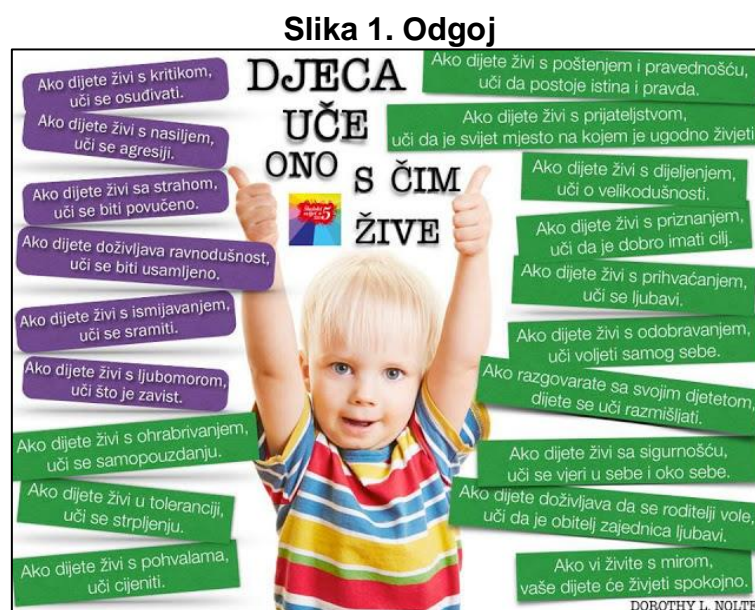
Institucija i pojam obitelji sežu u daleku prapovijest čovječanstva. Naime, prema Benin (1972) svi izumrli narodi za koje znamo živjeli su u zajedništvu, obitelji, te je njezina uloga i tada bila važna, kao što je i danas.

Obitelj kao institucija vrlo je važna, s obzirom da se obiteljski odgoj ne može kompenzirati s nikakvim izvan obiteljskim edukativnim institucijama, a uz to obitelj je mjesto gdje se stječu osnovne odgoja u svim područjima života. Obiteljska sredina predstavlja djetetu najprirodnije i najintimnije okruženje u kojem dijete stječe prva

znanja i iskustva. Naime, Vukasović (1994) navodi da vrijednosti koje se stječu unutar obitelji, u najranijoj fazi razvoja, ostaju za cijeli život. Prvu socijalizaciju sa svijetom dijete stječe upravo u obiteljskom okruženju i na taj se način priprema za razvoj u samostalnu odraslu osobu. Osim toga, dijete unutar obitelji uspostavlja prihvaća i razvija navike, vrijednosti i kulturu ponašanja. Vrlo je važno da dijete unutar obitelji ima svoje određeno mjesto, kako bi se osjećalo sigurno i zadovoljno i ostvarilo svoje maksimalne potencijale razvoja.

Hoće li obiteljski odgoj biti uspješan i koliko će biti uspješan, uvelike ovisi o zrelosti odgajatelja, odnosno o psihičkoj, socijalnoj i moralnoj zrelosti roditelja te njihovom pedagoškom osjećaju i razini pedagoške kulture. Osim toga, uspješan obiteljski odgoj ovisi i o skladnosti ili neskladnosti obiteljskih odnosa, jer oni direktno utječu na atmosferu koja vlada unutar obitelji, a samim time i na njezinu sigurnost i stabilnost.

U suvremenom društvu, obiteljski odgoj, odnosno roditeljstvo se danas sagledava kao životna uloga koja se može izvršavati na dobar ili loš način, dok se u tradicionalnom društvu na obiteljski odgoj promatralo kao na prirodnu pojavu. Naime, prema Maleš (2010) roditeljstvo se danas ne događa izolirano od ostatka svijeta, već su roditeljski postupci i načini odgoja pod velikim utjecajem društvenih procesa. Slika 1., u nastavku prikazuje na koji način djeca uče iz svoje okoline.

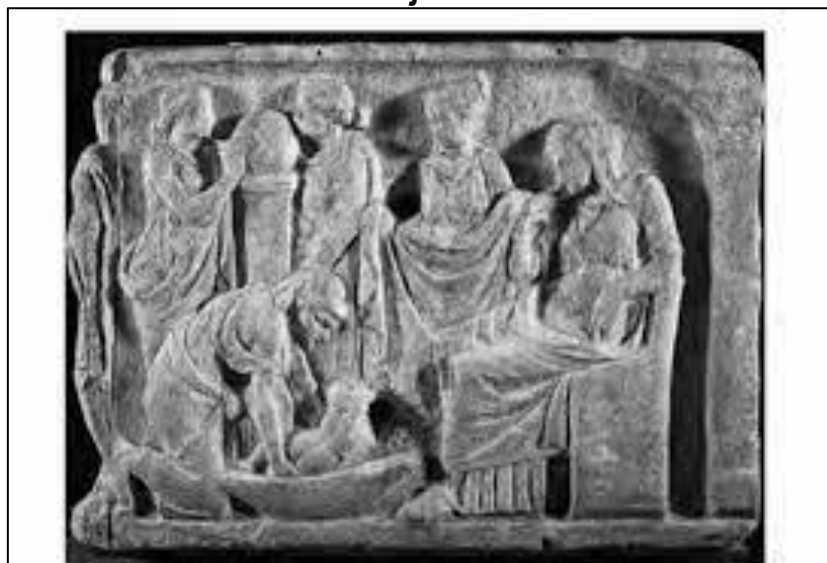
Izvor: <https://www.pcskolarac.info/2015/09/djeca-uce-ono-s-cim-zive.html> [Prikupljeno: 20.04.2021.]

2.2. OBITELJSKE PROMJENE KROZ POVIJEST

Obitelj, kao najstarija društvena institucija, doživjela je mnogobrojne promjene kroz povijest koje se očituju na individualnom planu i kroz promjene u obiteljskoj strukturi. Najveći utjecaj na promjenu obiteljske strukture imale su društvene promjene i to točnije, ekonomske, socijalne i kulturne promjene.

Kroz povijest uloge i dinamika odnosa unutar obitelji doživljavali su velike promjene, pa tako smo svjedoci povijesnih razdoblja koje su obilježile matrijarhalne strukture unutar obitelj, gdje se idealiziralo i štovalo majku pa sve promjena kad je jačala uloga oca te on postaje centar obitelji sa svim oblastima koje ta uloga donosi. Razdoblje drevne Grčke i Rima, obilježava upravo centralna uloga muškarca u obitelji, kao osobe koja donosi odluke za sve članove unutar obitelji. Obitelji su se u tom povijesnom razdoblju dijelile na veće i manje obitelji, gdje je veća obitelj zapravo bila obiteljska zadruga utemeljena na zajedničkom podrijetlu te su njezini članovi bili međusobno povezani imovinskim, gospodarskim, vjerskim, političkim ili aristokratskim vezama. S druge strane, manju obitelj tog razdoblja činili su roditelji i njihova djeca (Benveniste, 1972). Slika 2. prikazuje tradicionalnu obitelj, odnosno čin prve kupke novorođenčeta, isklesanog na sarkofagu.

Slika 2. Sarkofag odraslog muškarca: prva kupka novorođenčeta, s primaljom i majkom

Izvor: <https://repositorij.hrstud.unizg.hr/islandora/object/hrstud%3A1981/datastream/PDF/view>
[Prikupljeno: 25.04.2021.]

Starogrčke obitelji bile su složenije te se njihovi odnosi unutar iste mogu okarakterizirati kao komplicirani. Naime, u njihovim je obiteljima otac bio glavar u kući, te je imao pravo na život i smrt sve djece u svom domu. Osim toga sinovi su ostajali živjeti u kući, zajedno sa ocem, bez obzira da li su bili samci ili oženjeni. Unatoč tome, žene tog vremena nisu prisiljavane na brak, ukoliko to nisu željele, a sa gledišta muške strane, bile su jako su poštovane u obitelji i društvu općenito. Unutar starorimskih obitelji vladala je podređenost žene prema muškarcima, također je otac bio glava obitelj i taj koji o svemu odlučuje. Vjernost unutar obitelji je jako bila na cijeni, dok s vremenom kako se Rimsko carstvo širilo i muškarci su morali odlaziti u rat ili trgovanja, unutar obitelji počele su se događati promjene. Naime, tada dolazi do krize raskalašenosti i polako počinje odumirati etablirana obiteljska tradicija. Unutar društva se sve više povećava svijenost o društvenosti čovjeka i njegove osobnosti, te samim time pojedinci se počinju okretati prema osobnom zadovoljstvu.

U kršćanskih obitelji i njihovim domovima pojavljuje se vjernost, uslužnost, ljubav i jednakost. Otac je vezan dubokim ljudskim dužnostima dok mu je žena podređena ali njezina prava nisu ograničena, naime, žena je u tom odnosu kao „sestra“, koja muža poštuje pažnjom koja graniči s ljubavlju. Djeca predstavljaju najveći dar u kršćanskim obiteljima, a rađanje djece je vrhovni cilj ženidbe. Kršćanstvo jako naglašava očevu dužnost i njegovu ljubav prema djeci, te duboku borbu protiv rastave braka.

Slaveni koji su živjeli za vrijeme seobe naroda u 6. i 7. stoljeću, stvarali su veće rodbinske zadruge, te su postepeno te zadruge postale obiteljske zadruge. Jugoslavensku obiteljsku zadrugu obilježava patrijarhalnost i predstavništvo, a nasljedstvo ide po muškoj lozi, osim toga sinovi ostaju u kući i u pravilu se ne odvajaju od nje. Ostaju živjeti zajedno sa ženama i djecom, unucima i neudatim kćerima, a glava kuće je najstariji muškarac, dok je žena njemu podređena (Benvin, 1972).

Situacija u vrijeme pred islamskih Arapa, pustinjskih nomada, razlikuje se od prethodnih. Njima je brak bio puka slučajnost, bez moralnih ili materijalnih obveza. Uobičajene su bile incestne veze s majkom, sestrama ili kćerima i žene su, općenito, tada bile bez ikakvih prava. Također, dopuštala se poligamija i harem, a razvod braka događao se samo u nužnim situacijama (Benvin, 1972). Na slici 3. prikazana je tipična patrijarhalna obiteljska struktura.

Slika 3. Patrijarhalna obitelj

Izvor: <http://www.troplet.ba/?p=14444> [Prikupljeno: 25.04.2021]

Sve navedeno jasno daje do znanja da su obiteljske strukture zrcalile određena razdoblja u kojima su se nalazila, te da su na njih okruženja imala veliki utjecaj. Prvenstveno obitelji su se osnivale iz praktičnih i evolucijskih razloga, također iz materijalnih razloga. Pažnja se nije pridavala djeci, osobito ne ženskoj djeci koja su se često nalazila na dnu obiteljske „ljestvice“. Djeca nisu imala nikakva prava, s obzirom na to da su bila podređena glavi obitelji. Što se odgoja tiče, tu nisu postajale nikakve smjernice, jednostavno su djeca morala biti poslušna. U nekim kulturama djeca su se prodavala ili razmjenjivala, dok je u drugim, glavama obitelji, bilo omogućeno lišiti ih života. Unatoč svemu tome, mnogi zapisi svjedoče o tome da je ipak roditeljska ljubav bila i tada prisutna, međutim djeca su odgajana prema određenom okruženju i kulturi, te u skladu s vremenom u kojem su rođeni i živjeli.

Prava prekretnica društvenih promjena započela je u 19.st., a samim time i jedna od bitnih promjena u evoluciji obitelji. Naime, kada su žene počele dobivati svoja prava, koja su do tada imali samo muškarci, situacija se u obiteljima počela mijenjati. Promjene ženskih prava odnosile su se na ulogu žena u braku i poštivanje žena prilikom donošenja odluka, pravo na zaštitu i sigurnost, pravo na kontrolu i brigu o djetetu, poštivanje odluke žena o razvodu i ostala ženska prava i slobode, koja su utjecala na promjenu u načinu razmišljanja i ophođenja mnogih žena diljem svijeta. Industrijska revolucija je jedan od glavnih uzroka društvenih promjena, s obzirom da direktno utjecala na ekonomske i socijalne odnose koji su do tada vladali. Ekonomski i socijalni razvoj tada, izazvao je promjene u društvenom poretku, počelo se pojavljivati

sve više razvoda brakova, maloljetničke delinkvencije, mentalnih oboljenja i ostalih neželjenih društvenih problema. Razdoblje između 1930. i 1950., odnosno velika ekonomska kriza, ostavila je traga na obiteljsku strukturu, koja je doživjela još jedan veliki udarac. Naime, muškarci su masovno gubili posao i odlazili u rat, te su žene tada bile primorane preuzeti glavnu ulogu unutar obitelji.

Društvene promjene koju su se počele zbivati krajem 18. stoljeća i početkom 19. stoljeća, najradikalnije su promjene u povijesti čovječanstva, te su se neizbježno odražavale na obitelji tog vremena. Četiri glavne transformacije koje su se zbivale u tom razdoblju su bile industrijalizacija, kapitalizam, urbanizacija i liberalna demokracija, te sve zajedno čine modernu eru i obilježje modernog društva (Ljubetić, 2006). Najznačajnije promjene unutar obitelji u tom razdoblju, prema Anderson (1990) bile su povećanje privrženost i emocionalnosti među članovima obitelji, zatim sve veća važnost osobnih sloboda, važnost zadovoljstva i sreće u braku i jače izražena želja za intimnošću života unutar obitelji.

2.3. OBLICI OBITELJI

Podjela obitelji s obzirom na njezinu strukturu, opće prihvaćena je podjela koja razlikuje tradicionalne i suvremene obitelji. Struktura obitelji prema tradicionalnim modelima čine oca, majku i njihovu djecu, te uz njih djeda, baku i ostale članove šire obitelji (Rosić, Zloković, 2002). Funkcioniranje obitelji prema tradicionalnoj strukturi promatra se kroz ulogu oca, koji je zaposlen te majku, koja je nezaposlena izvan kuće i brine od odgoju djece. Struktura u suvremenim obiteljima razlikuje se od tradicionalne, s toga danas možemo vidjeti obitelji razvedenih brakova, izvanbračne veze, samohrane majke ili očeve, homoseksualne obitelji i ostale oblike obitelji. U tablici 1. izdvojene su neke ključne promjene koje su se kroz povijest događale u obiteljskim strukturama.

Tablica 1. Glavna obilježja/ razlike tradicionalnih i suvremenih obitelji

STRUKTURA I NEKE TEMELJNE FUNKCIJE OBITELJI	TRADICIONALNA OBITELJ	SUVREMENA OBITELJ
VELIČINA OBITELJI	velike obitelji s više djece (četvero ili više djece)	male obitelji s malim brojem djece (jedno ili dvoje djece) obitelji bez djece po vlastitoj odluci
STRUKTURA OBITELJI	otac -majka / djed – baka i drugi članovi rodbine	otac – majka samohrani roditelj (biološki ili ne biološki) razvedeni brakovi bi nuklearne obitelji majke i izvanbračna djeca
STIL ODGOJA DJECE	autoritarni	autoritativni autoritarni permisivni
ODGOJNA FUNKCIJA	odgoj djece u obitelji	tendencija prebacivanja odgojne funkcije obitelji na druge osobe i institucije
SOCIJALIZACIJA DJECE	u obitelji (nije univerzalno – npr. u Engleskoj i SAD-u su djecu posebno iz viših i srednjih staleža roditelji slali vrlo rano u internate ili koledže).	tendencija prebacivanja socijalizacijske funkcije izvan obitelji
SLOBODNO VRIJEME	gotovo isključivo u obitelji	izvan obitelji
BRIGA O EKONOMSKOJ SIGURNOSTI	otac –zaposlen majka – kod kuće	otac i majka (ne)zaposleni pomoć mlađim članovima od starijih članova obitelji

Izvor: Vlastita izrada, prema https://bib.irb.hr/datoteka/107552.Prilozi_obiteljskoj_pedagogiji.pdf

2.3.1. Obilježja tradicionalne obitelji

Tradicionalne su obitelji, kako je već navedeno, one koje čine otac, majka i njihova djeca, te ostali članovi šire i uže obitelji. Takav je oblik obitelji najzastupljeniji u Europi, što uvelike ovisi i o velikoj zastupljenosti Rimokatoličke crkve i vjere. Značenje tradicionalne obitelji prema Nimac (2010), poistovjećuje se sa prošlošću i na karakteristike obitelji koje su danas izmijenjene i ne odgovaraju suvremenom načinu života. Djeca odgajana u tradicionalnim obiteljima podliježu odgojnim metodama roditelja, te se roditelji u svojem obiteljskom odgoju pridržavaju postavljenih društvenih standarda. Odlika tradicionalnih obitelji jest prenošenje tradicionalnih obiteljskih

vrijednosti i tradicija, za koje se smatra da omogućavaju čvrste obiteljske odnose, temeljene na zajedničkim obiteljskim navikama, predajama, vjerovanjima i ostalom. Tradicionalne obitelji u suvremenim se vremenima nalaze pod stalnim iskušenjima, te postepeno dolazi do promjena u obiteljskim strukturama ovih oblika obitelji. Naime, čak je i u Europi zamijećen pad stope sklopljenih brakova. Na tu su pojavu utjecali netradicionalni obiteljski modeli kao što su „vikend-odnosi“, „zajednički život“ i „civilno partnerstvo“. Ti su oblici veza utjecali na to da se danas pojedinci sve kasnije odlučuju sklopiti brak i vidljivo je da se modeli partnerstva mijenjaju kroz generaciju (OECD, 2003, 24). Međutim, „vrijednost tradicionalnih obitelji u modernom društvu i dalje je važna i pripadnici tih obitelji njeguju tradicionalne obiteljske vrijednosti, te nisu dovele u pitanje njezinu važnost za pojedinca i društvo“ (Nimac, 2010: 33).

2.3.2. Obilježja suvremene obitelji

Tipična suvremena obitelj, proizlazi iz institucije monogamnog braka i sastoji se od muškarca i žene te različitog broja njihove djece. Osim takve strukture suvremene obitelji, postoje i različite strukture koje također nose karakter obitelji, kao što je primjerice jedno roditeljska obitelj, razvedena obitelj, homoseksualna obitelj i ostali oblici (Stevanović, 2000). Navedene specifične obiteljske strukture nastale su pod utjecajem različitih društvenih promjena, te promjenom mišljenja i prioriteta mladih ljudi. Naspram tradicionalnih obitelji, suvremene obitelji još su uvijek malobrojnije te se većinom odnose na obitelji u razvijenim zemljama svijeta. Isto tako, suvremene obitelji ne održavaju toliko povezane odnose sa ostalim članovima šire obitelji i ne pridaju pozornost obiteljskim i društvenim tradicijama. Naime, modernom pojedincu obitelj predstavlja samo jedno mjesto egzistiranja, njegove vrijednosti sve više postaju globalne te navedeno utječe i na shvaćanje obitelji kao intimnog područja svoga života. Odgoj djece u suvremenim obiteljima sve je više pod utjecajem institucionalnog odgoja, dok se smanjuje utjecaj odgojnih metoda roditelja, djedova i baka. U suvremenim obiteljima dijete je ravnopravni član, koji dobiva određene ideje i temeljna pravila ponašanja, ali ima pravo na vlastito izražavanje i djelovanje. Suvremene obitelji naglašavaju potrebu za kvalitetnom komunikacijom roditelj – dijete, za kvalitetom životnih sadržaja i za jednaku uključenost oca i majke u odgoju. (Jurčević, Lozančić, 2005). U nastavku, na slici 4. ilustrirana je tipična suvremena obitelj u zajedničkoj aktivnosti roditelja djece.

Slika 4. Suvremena obitelj

Izvor: https://www.gaudeamus.hr/gaudeamus/suvremena-obitelj-promjene-problemi/?doing_wp_cron=1619388155.7503790855407714843750 [Prikupljeno: 23.04.2021.]

Suvremena obitelj nije više statična zajednica koja će trajati zauvijek u jednakom obliku, već je podložna promjenama (Schaffer, 2000). Naime, razvodi, samohrane obitelji, suživot, zaposlene majke, zamjene uloge majke i oca pokazuju da su mnoga dosadašnja uvjerenja postala dio prošlosti. Funkcije suvremene obitelji su, prema Petani (2010):

- biološko-reproduktivna funkcija koja se odnosi na rađanje i stvaranje potomstva,
- odgojna funkcija – obiteljska specifičnost je u intimnosti i emocionalnoj povezanosti, u ljubavi i bliskosti, spontanom prihvaćanju dužnosti i odgovornosti,
- gospodarska funkcija odnosi se na podmirenje svih bioloških, materijalnih i duhovnih potreba obitelji i njezinih članova što podrazumijeva uvođenje mladih u svijet rada te razvijanje pozitivnog stava o radu,
- društveno-kulturna funkcija – odnosi se na proces socijalizacije,
- moralna funkcija – odnosi se na moral koji se očituje u vrednovanju ljudskih htijenja i postupaka kao dobrih i loših,
- religijska funkcija – odnosi se na vjerski odgoj kroz koji obitelj čuva, njeguje i štiti vjerske istine, religijsku kulturu i vrijednosti,

- domoljubna funkcija podrazumijeva razvijanje osjećaja nacionalne pripadnosti, privrženosti i odanosti svome narodu i domovini

Suvremene obitelji suočene su s različitim problemima i pritiscima, te nose tešku zadaću uklapanja svojih životnih ciljeva u društvo te pravilan odgoj djece koji će kasnije postati odrasli i sami stvarati svoje obitelji. Često takvo okruženje razvija osjećaj bespomoćnosti, usamljenosti, nemoći i nedovoljne kompetentnosti. U nastavku slika 4. ilustrira tipičnu suvremenu obitelj.

3. RODITELJSTVO U SUVREMENOM DRUŠTVU

Roditeljstvo predstavlja univerzalnu društvenu ulogu, aktivno uključenu u život šire zajednice, koja zajedno sa širom obitelji čini temelj društva. „U suvremenom svijetu koji se odlikuje složenošću, raznolikošću i čestim promjenama, roditeljstvo postaje jedna od najodgovornijih, a vjerojatno i najteža uloga u obiteljskom životnom ciklusu“ (Maleš, 1999: 107).

Roditeljstvo se može definirati kao „složen skup socijalnih stavova i različitih praksi u kojima dolazi do spajanja bio-socijalnog aspekta ljudske prokreacije i socio-kulturnog aspekta brige, skrbi i odgoja novih generacija“ (Milić, 2007: 175). Odrednice suvremenog roditeljstva uvjetovane su raznim vanjskim utjecajima, a jedne od najznačajnijih su ekonomski utjecaj i utjecaj rada izvan kuće. U suvremenom roditeljstvu isprepliću se odnosi između roditelja i djece te odnos između bračnih partnera. Upravo taj partnerski odnos danas postaje jezgra oko koje se vrti cjelokupna obitelj i odnosi unutar nje. (Giddens, 2005).

Suvremene društvene promjene dovode do procesa individualizacije i veće mogućnosti izbora pojedinaca, što rezultira raznolikošću suvremene obitelji. U skladu s tim promjenama razlikujemo tri tipa roditeljstva u današnjem dobu (Milić, 2007: 185):

- odbacivanje roditeljstva;
- simetrični model roditeljstva;
- tradicionalni model roditeljstva.

Odbacivanje roditeljstva, odnosno odluka o životu bez djece, dovodi do sve veće pojave samačkog života, partnerskog suživota ili bračnog života bez djece. Naime, umanjuje se vrijednost djeteta kao najvećeg životno postignuća partnera, te se mnogi parovi, sukladno tome odlučuju ne imati djecu kako bi se posvetili građenju vlastite karijere, poboljšanju materijalnog stanja, vlastite komocije i sl. (Uzelac, 2009).

Kao odgovor na rodnu neravnopravnost karakterističnu za tradicionalne obitelji, u

suvremenim se obiteljima javlja simetričan odnos para, kojim se teži zadovoljavanju partnerskih odnosa i roditeljstva. Suvremeno društvu podjednako pridaje važnost majčinskoj i očinskoj ulozi u odgoju. Štoviše, važnost očinstva u odgoju se sve više naglašava i to ne isključivo zbog njegovog odgojnog utjecaja na dijete već i kao potpora majčinstvu u obiteljskoj svakodnevnicu. Tome u prilog ide i činjenica da se očevima zakonski odobrava odlazak na porodiljne dopuste kako bi se što više uključivali u brigu za dijete. Nadalje, promjene tradicionalnih obiteljskih vrijednosti utjecale su na razvijanje sociologije djetinjstva, na način da se uloga djeteta u obitelji centralizirala, te se sve veći fokus stavlja na djetinjstvo i rani odgoj za kojeg se smatra da predstavlja ključnu razvojnu fazu pojedinca.

3.1. UTJECAJ RODITELJA NA ODGOJ

Obitelj, kao temeljna društvena zajednica, iznimno je važna za dijete jer se u njoj ostvaruju prvi socijalni kontakti te se formiraju vrijednosti i stavovi koje dijete kasnije u svom životu primjenjuje. Roditelji svojim postupcima mogu motivirati ili obeshrabriti dijete na određeno ponašanje, koje dijete usvaja čak i samo promatranjem tih postupaka u svakodnevnicu. Odgoj obuhvaća poticaj i podršku u razvoju ličnosti, te zadovoljavanje osnovnih čovjekovih potreba, putem usvajanja moralnih i humanističkih vrijednosti. Roditeljstvo je relativno jasno određen pojam, te se promatra kao proces koji se događa unutar nekog određenog prostora i vremena, međutim promjene u široj društvenoj zajednici dovele su do mijenjanja zadataka i funkcije roditelja, a time i same definicije roditeljstva. Odgoj i roditeljstvo u suvremenom društvu baziraju se na, kako je već spomenuto, centralnoj ulozi djeteta i na pravima djeteta, koja su zakonski poduprije ta i usmjeravaju ka ostvarivanju primarno djetetove dobrobiti (Maleš, 2011). Kako bi odgoj bio dobar i kvalitetan, potrebno je imati određene roditeljske kompetencije, koje ovise o mnogim čimbenicima. Neke od tih kompetencija mogu biti prirodne, ovisno o karakteru roditelja, ali se mogu i stjecati putem osobnog razvoja te iskustvom. Suvremenim roditeljima je danas na raspolaganju mnogobrojna literatura iz područja odgoja i roditeljstva, nova znanja u tom području, nove vještine, podrška stručnih institucija čime mogu konstantno poboljšavati svoje roditeljsko djelovanje (Jurčević, Lozančić, 2005). Naime, „ciljevi i

zadace roditeljstva variraju ovisno o određenom socijalnom kontekstu što znači da se i očekivanja roditelja mijenjaju pod utjecajem društvenim promjena“ (Ljubetić, 2007:45). Osim osobne kompetencije i razvoja, roditeljstvo uključuje i sljedeće (Čudina-Obradović, Obradović, 2003:45-46):

- doživljaj roditeljstva - odnosi se na odlučivanje o tome da li imati djecu, preuzimanje i prihvaćanje roditeljske uloge, postavljanje odgojnih ciljeva te doživljaj vlastite vrijednosti poradi ulaganja napora, emocionalne povezanosti i uspjeha djeteta;
- roditeljska briga - obuhvaća rađanje djece te brigu za njihovo održavanje, život i zdravlje;
- roditeljski postupci i aktivnosti - odnose se na sve radnje koje roditelji poduzimaju kako bi ostvarili roditeljske ciljeve i ispunili svoje uloge;
- roditeljski odgojni cilj - odnosi na emocionalno ozračje unutar kojeg se odvija međudjelovanje roditelja i djeteta

Roditeljstvo zahtjeva odgovornost, koja mu omogućava da prihvati svoje dijete, da upoznaje svoje dijete, trudi se razumjeti ga, te da ima jasan cilj. Poželjno je da roditelji imaju samokontrolu i mogućnost ravnopravnog zadovoljenja svojih i djetetovih potreba. Odgovoran roditelj se konstantno trudi u ostvarenju svojih roditeljskih ciljeva i pri tome ne ugrožava djetetovo samopoštovanje i integritet (Ljubetić, 2012). „Ukoliko je roditeljsko djelovanje usmjereno prema navedenom cilju, ono omogućava razvoj pet djetetovih sposobnosti, a to su vještine uporabe informacija, uspješno savladavanje promjena, pozitivan odnos prema ljudima, kako biti građanin svijeta i naučiti kako učiti“ (Ljubetić, 2012:114). Biti roditelj je najvažnija, cjeloživotna, uloga u životu pojedinca, čiji se utjecaj ne može poništiti bez obzira koliko je ta uloga dobro ili loše ostvarena (Maleš i Kušević, 2011).

3.2. STILOVI RODITELJSKOG ODGOJA

Unatoč tome što suvremeno društvo obiluje stručnom literaturom, znanstvenim istraživanjima, savjetima, institucionalnim potporama namijenjenim roditeljstvu, ništa

zapravo ne može pripremiti pojedinca za taj najizazovniji i najkompleksniji životni zadatak. Stoga, svatko se za tu ulogu priprema ili ne priprema prema vlastitom nahođenju, međutim u praksi nailazimo na različite roditeljske stilove odgoja, često se pojedinci mogu poistovjetiti sa dva roditeljska stila istovremeno, a to sve ovisi o mnogim faktorima osobnosti te u kojim je okolnostima pojedinac odgajan. Čimbenici koji imaju neposredni utjecaj na doživljaj i uspješnost roditeljstva su (Ljubetić, 2007: 48-50):

- djetinjstvo roditelja može značajno utjecati na ponašanje roditelja i kvalitetu odgoja vlastite djece. Za oblikovanje dječje osobnosti poželjni su oni roditelji koji su: topli, vedri, optimistični, tolerantni, poticajni, otvoreni i pristupačni u komunikaciji s djetetom.
- bračno nasilje – djeca koja odrastaju u obiteljima obilježenim bračnim nasiljem imaju povećani rizik od nastanka problema u ponašanju.
- čimbenici osobnosti roditelja koji mogu u nekim slučajevima onemogućavati adekvatno ponašanje roditelja prema djeci, dok ga u nekim slučajevima mogu poticati.

Klasifikacija roditeljskih stilova može se pojednostaviti i svesti na zahtijevanje/kontroliranje ili ne zahtijevanje/ne kontroliranje. Kombinacija tih osnovnih dimenzija roditeljstva čine različite uzorke ponašanja od kojih razlikujemo autoritativni, permisivni, autoritarni i zanemarujući, te svaki od tih uzorka ponašanja dovodi u budućnosti do određenih ponašanja djeteta (Santrock, 1997). U nastavku će na slici 5. biti prikazane dimenzije roditeljstva i utjecaj na dijete.

Slika 5. Dimenzije roditeljskih stilova

Izvor: <https://www.dinamikom.eu/blog/odgoj-obrazovanje-i-razvoj/582-postavljanje-granica-u-odgoju.html> [Prikupljeno: 20.04.2021.]

Emocionalnost i kontrola čine temeljne dimenzije roditeljstva, što su pokazala brojna istraživanja (Brajša-Žganec, 2003), te je prikazano i na slici gore. Dimenzija emocionalnosti uključuje emocionalnu toplinu, roditeljsko razumijevanje, podršku i ljubavi koju roditelj pruža djetetu, nasuprot hladnoće, ne razumijevanja i odbijanja djeteta. Dimenzija kontrole podrazumijeva roditeljski nadzor, zahtjeve, očekivanja prema djetetu koja se mogu biti od potpune kontrole do zanemarivanja djeteta. Usporedba značajki odgojnih stilova dana je u tablici 2.

Tablica 2. Usporedba značajki odgojnih stilova

ODGOJNI STIL	PRIHVAĆANJE I UKLJUČENOST	KONTROLA	DAVANJE AUTONOMIJE
AUTORITATIVNI	topli, pažljivi, strpljivi i osjetljivi na potrebe djeteta	imaju razumne zahtjeve za zrelošću i dosljedno ih provode i objašnjavaju	dopuštaju djetetu da donosi odluke u skladu sa svojom spremnosti. potiču dijete da izražava misli, osjećaje i želje. kad se roditelj i dijete ne slažu, upuštaju se u zajedničko donošenje odluke kad je to moguće
AUTORITARNI	hladni, odbacujući i često omalovažavaju dijete	postavljaju brojne zahtjeve, prisiljavajući na poslušnost vikanjem, naređivanjem i kritiziranjem. Često se upuštaju u psihološku kontrolu, uskraćuju ljubav i zadiru u individualnost djeteta	donose odluke za dijete. Rijetko slušaju dječje mišljenje
PERMISIVNI	topli, ali pretjerano popustljivi ili neključeni	imaju malo ili nimalo zahtjeva	dopuštaju djetetu da donosi mnoge odluke prije nego što je za njih spremno
INDIFERENTAN	emocionalno su neključeni i povučeni	imaju malo ili nimalo zahtjeva	ravnodušni su prema djetetovu donošenju odluka i njegovim mišljenjima

Izvor: Vlastita izrada prema Berk (2015), *Dječja razvojna psihologija*, Jastrebarsko, Naklada Slap

Autoritativni odgojni stil kombinira emocionalnu toplinu i kontrolu, te roditelji koji provode takav odgojni stil postavljaju djetetu realne zahtjeve, u skladu sa njegovom dobi. Sve se to odvija uz nadzor i određivanje pravila ponašanja, te pružanjem pune emocionalne podrške, i sigurnosti (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Roditelji autoritativnog odgojnog stila brižni su i osjetljivi prema svojoj djeci, dok s druge strane postavljaju jasne granice u odgoju (Vasta i sur., 1998), time stvaraju emocionalno ispunjavajuće i ugodne odnose s djetetom, i čine da se dijete osjeća blisko povezano sa njima (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Uloga autoritativnih roditelja je savjetnička uloga, što znači da sve uspostavljenje granice i zahtjeve dobro objašnjavaju djetetu te mu kroz savjete i primjere daju odgovor zbog čega te granice i zahtjevi postoje (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Ovim stilom odgoja, roditelji postepeno pružaju djetetu određenu samostalnost koja mu omogućuje da samo odlučuje u određenim područjima svog života, sukladno njegovom razvoju i dobi (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Također, roditelji pridaju mnogo važnosti komunikaciji sa djetetom, koju konstantno razvijaju i potiču dijete na otvoreno emocionalno izražavanje. U konfliktnim situacijama sa djetetom, roditelji pokušavaju uključiti dijete u donošenje odluka što dovodi do lakšeg uvažavanja roditeljskog stajališta kod djeteta i do njegove poslušnosti (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Autoritativni roditeljski stil, dovodi do odgoja u kojem se djeca osjećaju sigurno i slobodno izražavaju svoje potrebe, želje, mišljenja i emocije. (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Autoritarni stil predstavlja roditeljski odgojni stil kojeg karakterizira kažnjavanje i verbalno neprijateljstvo (Hotelling 2004; Klarin 2006). U ovom odgojnom stilu prisutna je visoka razina kontrole i nadzora nad djetetom gdje se roditelji ponašaju suzdržavajuće, bez pružanja mnogo topline, ljubavi, potpore i ohrabrenja djeci (Kopko 2007). Također, roditelji ne prihvaćaju dijete kakvo je, nedovoljno ga uključuju u obiteljsku zajednicu, te mu pružaju jako malo samostalnosti (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Roditelji se često nalaze u situaciji da previše kritiziraju dijete, ukoliko ono ne zadovolji njihova očekivanja. Cilj kojeg roditelji ovim odgojnim stilom žele postići je djetetova samokontrola i poslušnost pri tome ne uvažavajući djetetove potrebe i ne objašnjavajući razloge tome. Autoritarni roditelji, ukoliko dijete ne poštuje njihova pravila, skloni su kažnjavanju, često i tjelesnom kažnjavanju, to dovodi do razvoja agresivnosti i problema u ponašanju kod djece (Čudina-Obradović i

Obradović, 2006). Djeca tako, često u frustrirajućim životnim situacijama postaju agresivnija, te kako bi ostvarila svoje ciljeve i potrebe skloni su koristiti se silom, kao što su to odgojem naučili (Berk, 2015).

Permisivan odgojni stil karakterizira emocionalna toplina i nedostatak kontrole ili slaba kontrola, roditelji, naime, ne postavljaju granice svojoj djeci te nisu zahtjevni prema djetetu, a istovremeno pružaju djetetu iznimno veliku ljubav, pažnju i podršku (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Ovaj odgojni stil temelji se na vrlo visokoj emocionalnoj osjetljivosti roditelja prema djetetu, te iz tog razloga roditelji ne uspijevaju postaviti određena pravila i ograničenja. Sve to stvara preveliku slobodu djeteta, bez ikakve kontrole ponašanja, gdje roditelji ispunjavaju sve djetetove želje misleći pri tome da će na taj način najbolje iskazati svoju ljubav. Permisivni roditelji, ne postavljajući granice daju djeci previše slobode u donošenju odluka za koju još nisu dorasli i koja nisu u skladu s njihovim uzrastom (Berk, 2015). Takav odgoj ne onemogućuje djeci stjecanje određenih pravila ponašanja, te prevelika sloboda kod male djece uzrokuje nesnalaženje i nesigurnost. Samim time, takva situacija kod djeteta potiče agresivno i impulzivno ponašanje (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Indiferentni odgojni stil podrazumijeva emocionalnu hladnoću i slabu ili nikakvu kontrolu. Roditelji u ovom slučaju, postavljaju djetetu male, često nikakve zahtjeve, te ne postavljaju kontrolu, ali niti ne pružaju djetetu toplinu, potporu, emocionalnu sigurnost i sl. (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Indiferentne roditelje karakterizira emocionalna distanciranost, depresivnost, pomanjkanje energije za svoje dijete, te obuzetost svakodnevnim životnim brigama (Berk, 2015). Odnosi koji se stvaraju između roditelja i djeteta temeljeni su na niskoj razini razumijevanja, nedostatku interesa za dijete i njegove aktivnosti te nedovoljno provođenje zajedničkog vremena. Na ovakav roditeljski stil odgoja, djeca često reagiraju neprijateljstvom i otporom, a to utječe na njihov školski uspjeh i stvaranje društvene kompetencije (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Kako je navedeno, na roditeljsko ponašanje i roditeljske stilove odgoja, utječu mnogi čimbenici, od kojih su neki struktura obitelji, ekonomske prilike, socioekonomski status, zadovoljstvo roditelja te rastava braka (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Naime, „odrastanje djece u obitelji može biti iznimno izazovno i teško ukoliko nisu

dobro postavljenje obiteljske granice, pravila i vrijednosti ili su iste neodređene, nedosljedne i promjenjive. Takve karakteristike opisuju popustljive obitelji, gdje su potrebe roditelja bolje zadovoljenje od potreba djeteta“ (Ljubetić, 2006:4).

3.3. SUVREMENI RODITELJI

Suvremeno društvo prolazilo je kroz faze dubokih promjena koje je najviše odredila globalizacija. Naime, globalizacija je stvorila svijet gdje je svima sve dostupno, što je promijenilo tradicionalne društvene vrijednosti i okrenulo svijet prema konzumerizmu. Time su u društvo, globalno, porasle iskrivljene vrijednosti koje utječu na svakog pojedinca pa tako i na roditelje i njihovu djecu. Lagodan život, kojeg društvene mreže svakodnevno plasiraju, te kome se danas najviše teži, postaje glavna karika u životu djece i mladih. Roditeljsko odlikovanje danas predstavlja sve što njihova djeca imaju i konzumiraju, od hrane, odjeće, igračaka i ostalog (Honore, 2009). Ironičan primjer toga, ilustriran je na slici u nastavku.

Slika 6. Suvremeno roditeljstvo

Izvor: Vipromo, dostupno na <https://arhiva.vipromo.ba/sta-se-najvise-promijenilo-roditeljstvo-onda-danas/> [Prikupljeno: 22.04.2021.]

Svi globalni izazovi suvremenog društva, utječu na roditelje, koji se sve više preokupiraju sa djecom i nameću im različite zahtjeve i aktivnosti čime im oduzimaju malo preostalog slobodnog vremena za igru, koja je njima najbitnija. Prema Honore (2009) danas je prisutan veliki pritisak da se od djece izvlači sveopći maksimum, što znači da suvremeni roditelji žele omogućiti djeci najbolje od svega, da budu najbolji u

svim životnim područjima, te da kroz život prolaze bez promašaja i poteškoća. Takva su roditeljska očekivanja nerealna, a i samoj djeci je za rast i razvoj, potrebno suočavanje sa teškoćama i neuspjesima koji su sastavni dio života, te im omogućavaju snalaženje u različitim situacijama jednom kad budu odrasli ljudi. Osim toga, problem suvremenih roditelja je i suvišan nadzor i kontrola nad djecom, što je nažalost poticano i od strane institucionalnog odgoja putem mobilnih sadržaja. Prema Honore (2009:19) „tragično je što sav taj nadzor, maženje, čuvanje i ljekarije, ne uspijevaju stvoriti novu rasu alfa djece“. Naime, mnogi roditelji 21. stoljeća imali su prilično slobodno djetinjstvo, u kojem nije bilo toliko nadzora, učilo se samostalnosti i sami su brinuli za svoje mjesto u obitelji i širem društvu, dok se danas na to gleda kao na kršenje dužnosti roditelja.

Suvremeni roditelji osim toga, učestalo razmazuju svoju djecu, te im onemogućavaju samostalnost, što dovodi do manjka samopouzdanja kod djece i pojavu infantilnosti. Naime, „ razmaziti dijete ne znači često ga milovati i pokazivati mu ljubav i nježnost, nego mu pretjerano pomagati i posluživati ga, te umjesto njega obavljati one zadatke koje samo može izvršiti.“(Vrsaljko, Bačkonja, 2015). Roditelji u suvremenom društvu provode mnogo manje vremena sa djecom, te iz tog razloga kupovanjem nastoje nadomjestiti vrijeme koje su bili odsutni, misleći da će dijete na taj način biti sretno i zadovoljno. Međutim, prema Honore (2009.), trošenje je samo jedan od lakših načina za izbjegavanje konflikta. Kako bi roditelj bio dobar u odgoju svog djeteta mora težiti tome da dijete nauči disciplini, pravilima ponašanja, samostalnom rješavanju problema i snalaženju u različitim situacijama, pomoći mu da bude odgovoran, samostalan, tolerantan i strpljiv. Suvremeni odgoj, prema tome, traži od roditelja velika odricanja, vrijeme, strpljenje, poznavanje i razumijevanje djeteta, te određena znanja i vještine, koje će roditelji steći provođenjem kvalitetnog zajedničkog vremena, slušanjem i posvećivanjem adekvatne pažnje djetetu.

3.4. DJECA U OKVIRU SUVREMENE OBITELJI

Individualizam i nove znanstvene spoznaje, dovele su do promjena u shvaćanju djeteta u odnosu na obitelj, naime, dijete se danas prihvaća kao subjekt s pravima, a

država uz pomoć zakona jamči za ta prava. Dijete se promatra mimo svojih roditelja, kao vlastita jedinka koja je individualna, jedinstvena i neponovljiva. Ta promatranja iznjedrila su nove odgojne ciljeve i odgojne postupke. Često smo danas svjedoci da je sve više obiteljima važna originalnost, dokazivanje i prepoznatljivost pa se to često prenosi na dijete i pristup prema djetetu.

Obiteljski odgoj u zakonskom kontekstu, nije više predmet isključivo privatne sfere već je postao predmet javne politike, stoga su roditelji pred zakonom odgovorni za svoje postupke prema djetetu i svako ugrožavanje prava djeteta nosi određene sankcije. Odgojem unutar tradicionalnog društva nastojalo se mlade pripremiti na život u zajednici, dijeljenje i suradnju sa drugima, razvijanju odgovornosti prema drugima, te njegovanju odnosa unutar obitelji, dok se danas nastoji razvijati dijete koje će biti što više nezavisno, natjecateljski nastrojeno i sa što više osobnih postignuća (Raboteg-Šarić, Pećnik, Josipović, 2003.). Od današnjih se roditelja, očekuje da naprave pomak od odgoja za poslušnost prema odgoju za odgovornost, kreativnost i kritičko mišljenje. Kako bi to postigao, roditelj mora prestati dijete promatrati kao pasivnog primatelja njegovih naredbi i utjecaja i promatrati ga kao aktivnog, kompetentnog i sposobnog samostalnog pojedinca, koji prima informacije i kritički vrednuje te informacije. Nova društvena uloga djeteta i njegova pozicija unutar društva, nameću roditeljima potrebe za drukčijim pristupom odgoju. Stoga, ukoliko se smatra da dijete ima pravo na iznošenje svojeg mišljenja, pravo da ga se sasluša i, kad je moguće, uzme u obzir, onda odgoj temeljen na kažnjavanju više nije moguć niti efikasan. Danas se kao zamjena za kažnjavanje razvija pristup pozitivne discipline, čime se poštuju djetetova prava, njegovi najbolji interes i razvojne potrebe što vodi prema djetetovom razvijanju samodiscipline, odgovornosti i pro socijalnog ponašanja. Prema Pećnik (2008.) njega djeteta, postavljanje granica, prepoznavanje djetetovih potreba i ohrabivanje djeteta su četiri ključna elementa koja bi morala biti zastupljena u suvremenom roditeljstvu, dok autor Juul (2008.) u svoj koncept roditeljskog odgoja uključuje roditeljski autoritet, međusobni dijalog, zainteresiranost za dijete, aktivna uključenost u njegov život i prepoznavanje njegovih potreba. Iako među raznim autorima postoje razlike u određivanju roditeljske uloge, većina njih nalaže da je zadatak roditelja postavljanje jasne granice djetetu te da mu osigura okruženje u kojem će stjecati životno važne vještine. Dijete svoje vještine najbolje razvija kroz aktivnosti i igru, što povećava njegovu kompetenciju u društvu, a to znači da dobar odgoj čini omogućavanje djetetu

da u svakodnevnim situacijama donosi odluke, rješava probleme i uči o odgovornosti. Roditeljski angažman oko djeteta je ključan, te bez toga i stvarnog sudjelovanja djeteta u obiteljskim aktivnostima izostati će pozitivni učinci obiteljskog odgoja i kvalitete obiteljskog života.

Nadalje, još jedna karakteristika suvremenih roditelja je konstantan nadzor, kako je već prethodno navedeno. „Najveći zločin koji u današnjem odgoju možemo počiniti u odnosu na dijete je da ga ne pustimo na miru“(Key, 2000:77). Potrebno je da roditelji shvate, kako je djetetu potreban mir što mu omogućuje samostalno sagledavanje i promatranje okruženja. Samostalno promatranje pomaže djetetu u shvaćanju, osluškivanju i spoznaji onoga što se oko njega dešava, dok ga roditeljeva stalna nametljivost ometa u tom procesu. Prema riječima autora, „tek kad odgoj djeteta bude temeljen na sigurnosti da se greške ne mogu izbrisati, nego da moraju imati svoje posljedice, ali istodobno i sigurnosti da se one tijekom evolucije mogu promijeniti polaganim prilagođavanjem danima, odnosima, tek će tada odgoj postati znanost, umjetnost.“(Key, 2000:78).

3.4.1. Utjecaj medija na suvremeni odgoj

Čovjekovu svakodnevnici, u suvremenom društvu, obilježavaju različiti mediji, od kojih je televizija već odavno sveprisutni masovni mediji, a danas sve više prevladavaju pametni telefoni, pametni satovi, laptopi, tableti i slične naprave. „Najosjetljivija skupina su djeca, izložena putem tih medija, takozvanim pro socijalnim sadržajima, ali i onima koji mogu biti štetni za njihov razvoj kao što su nasilje ili „isprazni“ sadržaji. Djeca gledaju raznovrsne žanrove, crtane filmove, dokumentarce, vijesti, sapunice, reklame“ (Blažević, 2012: 480). Nažalost oni postaju vrlo lako ovisni o takvim sadržajima, često neprimjerenim uzrastu, te se takva ovisnost brzo razvija. Djeca provode jako puno vremena uz ekrane, igrajući igrice, gledajući televiziju ili na mobitelu i društvenim mrežama, te sve manje provode aktivno komunicirajući s roditeljima. U takvim situacijama roditelji imaju ključnu ulogu, te su oni ti koji moraju ograničiti provođenje djece pred ekranima i poticati dijete na zamjenske aktivnosti.

Istraživanja pokazuju da „mladi u većini zemalja, pa tako i u Hrvatskoj, dnevno provedu više od 4 sata pred televizorom, ne računajući Internet, igrice, komunikaciju putem

SMS-a i mobitela, te društvene mreže“ Miliša i Zloković (2008: 56). Prekomjerno korištenje moderne tehnologije negativno utječe na mentalno i fizičko dječje zdravlje. Isto tako Miliša, Zloković (2008.) navode da su školski psiholozi suglasni i upozoravaju kako pretjerano gledanje televizije vodi sindromu ADD (*attention deficit disorder*), odnosno poremećaja pažnje, koji će u skoroj budućnosti postati sindrom informacijskog doba pogubnim za one najmlađe. Osim toga, sve više djece ima problema sa prekomjernom tjelesnom težinom, a provođenje puno vremena pred ekranima ide u prilog toj činjenici.

Roditelji često koriste kao sustav nagrađivanja ili kažnjavanja upravo gledanje televizora, igranje igrica i mobitel, što je upitna metoda. U svakom slučaju o njima ovisi koliko će i na koji način omogućiti djeci korištenje tih medija, kako bi roditelji bili efikasni u provođenju tih mjera poželjno je da su i sami medijski pismeni. Naime, roditelji bi, osobito mlađoj djecu trebali kontrolirati korištenje medijskih sadržaja i biti upoznati o kojim je sadržajima riječ, te aktivno komunicirati sa djecom o razlici između fikcije i stvarnosti, te primjerom i neprimjernom sadržaju. Mlađa djeca često oponašaju medijske likove kroz igru, što roditelji mogu koristiti u pedagoške svrhe i naučiti dijete razliku između dobrog i lošeg. Djeca promatraju što se dešava u njihovoj okolini, stoga ukoliko sami roditelji previše borave pred kompjuterima i pametnim telefonima, neće moći prenijeti na dijete ispravno ponašanje. Naime, korištenje takvih uređaja, svakodnevnica je u mnogim domovima, iz toga razloga vrlo je izazovno postići zdrave mjere korištenja istih, kako kod odraslih tako i kod djece. Roditelji prvo moraju sami biti disciplinirani u tom području kako bi to ponašanje svojim primjerom prenijeli i na dijete.

Društvene mreže predstavljaju temu rasprave u današnje vrijeme, naime rasprave se vode oko toga da li je uredu da dijete ima uopće društvenu mrežu, kako se dijete ophodi na društvenim mrežama i sigurnost samih društvenih mreža. Ovdje je također vrlo važna uloga roditelja, korisno je da roditelji nadziru korištenje društvenih mreža od strane djece i da znaju što se nalazi na njihovim pametnim telefonima. Također, roditelji mogu pokazati zanimanje za virtualni život svoje djece tako što poticati razgovore u vezi sadržaja na društvenim mrežama ili zajedno gledati sadržaj na društvenim mrežama.

3.4.2. Utjecaj modernizacije društva na odgoj

Individualizacija predstavlja temelji proces modernizacije društva, te utječe na to kako doživljavamo sebe i na koji se način povezujemo sa drugima oko nas. Taj proces dovodi do toga da mijenjamo vrijednosti i vlastite potrebe što direktno utječe na obitelj. Prema Giddensu (2005.) proces individualizacije ima veliki utjecaj na pitanja o braku, roditeljstvu, te samim time i obitelji. Individualizacija dovodi do sve veće samostalnosti pojedinca, odvajanje od društvenih vrijednosti i religijskih vrijednosti stoga se u suvremenom svijetu pojavljuje fenomen samaca. Osim toga razvijanje sebe, sve veća sloboda izbora i brojne mogućnosti koje današnji svijet nudi direktno utječu na obiteljsku strukturu. Promjene moralnih vrijednosti u životima pojedinaca, mijenjaju i vrijednosti u kontekstu roditeljstva. Naime, Giddens (2005) ističe da ljudi danas ulaze u brakove zbog ljubavi i emocionalne bliskosti, a djeca ima predstavljaju krunu te ljubavi, ispunjenje najviše psihičke i emocionalne potrebe. S druge strane, pojedinci su svjesni da su djeca danas izvor velikih troškova, dok su u tradicionalnim obiteljskim strukturama predstavljala ekonomsku korist. Pojava sukoba između individualnih želja i ograničenja, također je karakteristika procesa individualizacije, naime, želje za postizanjem vlastitih ciljeva sukobljavaju se sa ispunjavanjem djetetovih želja i ciljeva. Ispunjavanje vlastitih želja i potreba dovelo je do toga da žene sve kasnije rađaju i mijenjanju osobne vrijednosti. Osim toga, to utječe i na nesklonost ka očuvanju braka što dovodi do osobnog ili bračnog stresa, koje u konačnici rezultira nasiljem u obitelji, razvodom braka, i neminovno utječe na odgoj i razvoj djeteta. (Balaban, Črpić, 2005.) U suvremenom društvu obitelj, roditeljstvo i brak, teme su dogovaranja, usklađivanja i pregovaranja između partnera te uzimajući u obzir sve čimbenike globaliziranog svijetu, gdje nisu u pitanju samo djeca i ljubav, već i o politička situacija, gospodarstvo, nejednakost i sl. (Nikodem, Aračić, 2005.)

Sve navedeno dovodi do toga da je obitelj kao institucija sve krhkija, i da su djeca, i njihovo mjesto unutar nje, najugroženija. Djeci je za kvalitetan razvoj potrebna stabilnost, međutim razne promjene koje se oko njih dešavaju, onemogućuju tu stabilnost. Individualizacija i utjecaj koji ima na roditeljstvo zapravo ne omogućuje odgoj i razvoj djeteta koji je u skladu sa njegovim potrebama, što predstavlja kontradiktornost suvremenog društva. S jedne strane djeca su centar obitelji i pod stalnim okriljem zaštite, dok s druge strane sve se više brakova raspada ili su

poremećeni odnosi koji utječe na stabilnost djetetovog okruženja.

3.5. VAŽNOST UVAŽAVANJA POTREBA DJECE

Roditeljska uloga danas je sve složenija, iz razloga što se od roditelja očekuje da budu uzorni, dobri odgajatelji, savjetnici, motivatori, prijatelji, disciplinirani, učitelji, te da u skladu s time odgoje savršene ljude. Iz tog razloga, roditelji su na svoju djecu počeli gledati kao na vlastite projekte, što je zapravo jako pogrešno i nije dobro ni za dijete ni za njih same. „Dijete se danas promatra kao aktivno i kompetentno biće koje bi trebalo djelovati na temelju prava i odgovornosti. Naveden stav često previše očekuje od djece i nema prostora za toleranciju i pogreške“(Kušević, 2010:105).

Nametanje pojma savršenog djeteta, koji odgovara prototipu uspješnog pojedinca, oduzima djeci djetinjstvo i bezbrižnost. Naime, zahtjevi koje roditelji nameću djeci nisu nimalo jednostavni i nisu nikako u skladu sa njihovim potrebama već su odraz roditeljevih želja i potreba. Osim toga, mnogi roditelji u suvremenom društvu, izlažu djecu konzumentskim navikama, čime potiču materijalističko identificiranje djeteta kao osobe, sve je to odraz društvenih mreža kojima su roditelji svakodnevno izloženi. Taj način življenja u roditeljima budi natjecateljski duh, te se oni realiziraju kroz djecu, što je potpuno pogrešan način.

S druge strane, društvu danas shvaća djecu kao subjekte sa vlastitim pravima, potrebama, željama i potencijalima. U zakonskim regulativama, kako je već prethodno spomenuto takav pristup ima oslonca, naime, od 1989. godine, kad je prihvaćena UN-ova konvencija o pravima djeteta, suvremena razmišljanja dovela su do međunarodnih zakonodavnih strategija u odlučivanju o pravima roditelja i djeteta te označava suvremene reforme obiteljske politike. Po pitanju roditeljstva, konvencija mijenja naglasak s roditeljskog autoriteta na roditeljsku odgovornost te „predviđa da obitelji pruže osnovno demokratsko iskustvo za svakog pojedinog člana, uključujući i djecu“(Daly, 2008:21.) Osim toga države su te koje trebaju promicati prava djeteta u obitelji te poduzimati mjere kojima podržavaju i potiču roditelje u ispunjavanju roditeljske funkcije.(Daly, 2008.)

Pogrešnim odgojnim metodama i vrijednostima koje prenose djeci, suvremeni roditelji kočuju djecu u kvalitetnom razvoju. Naime, nameću im se vrijednosti koje ne poznaju: altruizam, humanost, toleranciju, zajedništvo i prihvaćanje, stoga djeca ne mogu izrasti u takve pojedince, koje će shvaćanje svijeta temeljiti na humanosti.

4. IZAZOVI RODITELJSKOG ODGOJA U SUVREMENOM DRUŠTVU

Roditelji se u odgojnom procesu danas suočavaju sa mnogim izazovima, naime čimbenici koji utječu na obiteljski odgoj nisu samo unutar obitelji već i mnogi vanjski čimbenici, kao što su to ekonomsko okruženje i utjecaj vanjskog rada, te promjene u obiteljskim strukturama (Dencik, 1989.). Takvi čimbenici nameću proučavanje suvremenog odgoja i roditeljstva kao holističkog koncepta, što potvrđuje i poznata ekološka teorija Uria Bronfenbrennera prema kojoj se obitelj promatra kao „mikro sustav unutar ostalih sustava koji uključuje rođake, prijatelje, susjede, ali i šire socijalne zajednice (škola, radno mjesto, lokalne zajednice i šire društvo)“ (Wagner, Jakab, 2008.: 120).

4.1. PROTURJEČNOST SUVREMENOG ODGOJA

Vanjski čimbenici suvremenog društva dovode do bespomoćnosti i frustracije suvremene roditelje, jer ubrzani društveni razvoj, stvara nesigurnosti po pitanju na koji način adekvatno pripremiti dijete na takav svijet. U okviru suvremenog društva u odgoju i roditeljstvu dolazi do proturječnosti, naime raste zanimanje za djecu, briga i suosjećanje prema njima, uz razvijanje raznih načina povećanja plodnosti, a u praksi opada broj rođene djece (Uzelac, 2009).Ističu se četiri situacije koje se mogu shvatiti kao proturječnosti suvremenog odgoja i roditeljstva (Milić, 2007:189):

- Roditeljstvo između moći i bespomoćnosti – naime, buduće da vlada ideologija „sve za djecu“, roditelji su u suvremenom društvu sa svih strana zatrpani preporukama, savjetima i uputstvima, te dolazi do osjećaja bespomoćnosti zbog suočavanja s društvenim agensima.
- Između individualizacije i „profesionalizacije“ – roditeljstvo čini samo jedan segment u mreži socijalnih institucija koje također sudjeluju u odgajanju djece, (škola, medicinske institucije, crkva, pravne institucije, masovni mediji...) Pod utjecajem ovih vanjskih faktora može se dogoditi da se neki roditelji ne uspiju prilagoditi društvenim očekivanjima. Oni žele kroz roditeljstvo doživjeti vlastitu

samo realizaciju i zadovoljstvo.

- Između represije i tolerancije – kao nastavak vanjskih utjecaja, roditelji će se naći u dilemi na koji način djelovati te koliko i kako tolerirati ponašanje djeteta.
- Između romantične ideologije samoostvarenja i žrtvovanja – može doći do konflikata između očekivanja roditelja, koja mogu biti preuveličana, i ograničenja koja im se postavljaju, pa mogu svoj odnos prema djeci shvatiti kao stalnu napetost, pregovaranje, ucjenjivanje, dogovaranje, a sve u svrhu prilagođavanja demokratskom društvu, pri čemu zadovoljstvo roditeljstva nestaje.

Suvremeno društvo donosi brojne izazove sadašnjim i budućim roditeljima u procesu odgoja djece, s obzirom na neprestane promjene koje utječu i na mijenjanje oblika obitelji i samim time roditeljske funkcije.

4.2. OBLICI SUVREMENIH OBITELJI

Suvremene obitelji, osim zadovoljavanja djetetovih potreba, naglašavaju i zadovoljenje potreba partnera, odnosno roditelja. Naime, odrasli unutar obitelji, počinje sebe doživljavati izvan tih tradicionalno zadanih okvira, što znači da kao pojedinci imaju svoje potrebe te život shvaćaju kao nešto više od samih obveza i odgovornosti, to je dovelo do koncepta osobne sreće i ispunjenosti. Takav pristup roditelja, utječe na promjene unutar obiteljske strukture i na odnos između roditelja i djece.

U suvremenim obiteljima puno se pažnje posvećuje kvaliteti života svih članova te su roditelji spremni na veće promjene kako bi sebi i djeci osigurali takav život. Upravo iz tih razloga roditelji nisu spremni žrtvovati život u tradicionalnim zajednicama, te se okreću prema novim načinima vođenja obitelji i tu nailazimo na suvremene oblike obitelji, nastale kao odgovor osobnih odabira pojedinaca. Slika 7., u nastavku, prikazuje različite oblike obiteljske strukture suvremenog društva.

Slika 7. Suvremeni oblici obitelji

Izvor: <https://40wks.com/blog/change-modern-family-structures-rise/> [Prikupljeno: 24.04.2021.]

4.2.1. Razvedene obitelji

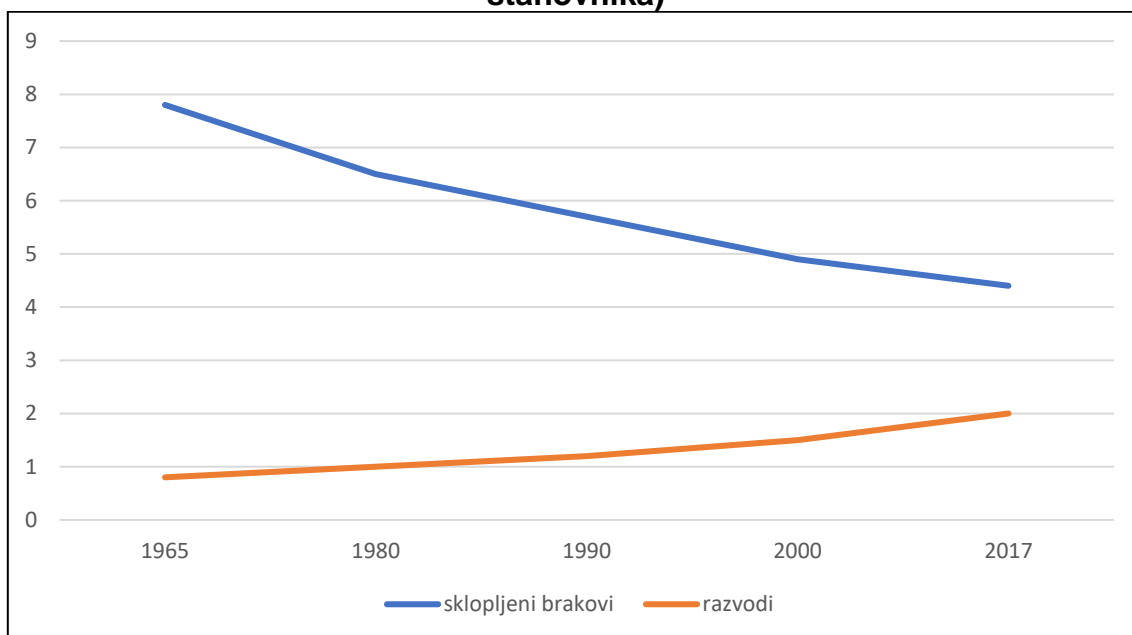
Usljed narušenih bračnih odnosa i nedostatka važnih elemenata kvalitetnog braka, jedan od supružnika može zatražiti sudski razvod ili odabrati otići iz bračne institucije. Prema autoru Stevanović (2000), djeca odgajana u takvom braku ili u takvim okolnostima osjećaju najveći teret te kaže da „fenomen razvoda braka sve je prisutniji u suvremenom svijetu, smatra se da je brak danas manje privlačan. Institucija braka je daleko slobodnija nego ranije“ (Stevanović, 2000: 227).

Razvod braka nije proces koji se odvija preko noći, već je uobičajeno da prolazi kroz nekoliko faza, a prva faza započinje razmišljanjem o razvodu braka. Uobičajeno je za ovu fazu da dugo traje, „prema istraživanjima u prosjeku je to oko godine dana, s obzirom da pojedinci dugo razmatraju sve okolnosti i posljedice razvoda“ (Grozđanić, 2000:5). Partneri se u ovoj fazi emotivno i fizički udaljuju, te počinju otvoreno razgovarati o razvodu. Druga faza razvoda je sudski razvod, kada se supružnici stvarno razvode pred sudom i ukoliko su postigli dogovor oko djece, ova faza nije dugotrajna. Eventualni problemi mogu nastati ukoliko između supružnika nije postignut dogovor, iz razloga što to produžuje sudski proces. Treća faza procesa razvoda događa se nakon razvodnog perioda, kada se bivši supružnici i članovi njihove obitelji prilagođavaju na novonastalu obiteljsku situaciju. Vrijeme prilagodbe različito je za svakoga i ovisi o tome koji su uzroci razvoda, da li su bivši supružnici postigli dogovorani razvod i kako se cijeli taj proces odvijao. Nakon razvoda, roditelji i djeca nalaze su u potpuno novoj nepoznatoj situaciji, u novom životu, novim kućnim pravilima, u novonastaloj financijskoj situaciji te u situaciji odvajanja od roditelja. Naime, „razdoblje razvoda nesumnjivo je teško za dijete i ma koliko ono bilo pripremano nikad nije dovoljno spremno za krizu razvoda i teško je prihvaća. Osjećaj napuštenosti uvijek je prisutan i tugovanje može potrajati neko vrijeme“ (Grozđanić,

2000: 7). Djetetova prilagodba na razvod ovisi o njegovim osobnim čimbenicima ali i njegovom uzrastu. Manja djeca ne mogu shvatiti situaciju i razloge razvoda, dok adolescenti već sami shvaćaju što se u njihovoj okolini zbiva, međutim reakcije na takve situacije individualne su bez obzira na razumijevanje ili ne razumijevanje.

U praksi postoje mnogobrojni slučajevi loših iskustava u obiteljima koje su pretrpjele razvod braka kao što su zabrane kontakata s djecom, udaljenost jednog roditelja, svađe i sukobi među razvedenim roditeljima što se sve loše odražava na djecu, ipak postoje i one obitelji koje unatoč razvodu dobro funkcioniraju. U konačnici, unatoč razvodu, roditeljima bi trebalo biti bitno samo dobrobit djece i savladavanje tih stresnih razdoblja što bezbolnije. U nastavku na grafikonu 1. prikazano je kretanje stope razvoda i sklapanja brakova unutar zemalja članica EU i vjenčanjima, za razdoblje od 1965. do 2017. godine.

Grafikon 1. Stopa razvoda i sklapanja brakova, EU-27, 1965.-2017.(na 1000 stanovnika)

Izvor: Vlastita izrada prema https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics#Fewer_marriages.2C_more_divorces
[Prikupljeno: 24.04.2021.]

Prema najnovijim podacima dostupnim za sve države članice EU-a, 2017. godine u EU je sklopljeno oko 1,9 milijuna brakova i oko 0,8 milijuna razvoda, odnosno 4,4% sklopljenih brakova na svakih 1000 osoba, te 2% razvoda na svakih 1000 osoba. Prema grafikonu, može se vidjeti da je stopa sklopljenih brakova za EU-27, od 1965.

godine, smanjena za približno 50%, dok se istodobno stopa razvoda više nego udvostručila. Ti pokazatelji govore mnogo o promjeni unutar strukture obitelji, jer sa sobom donose i nove oblike obitelji, o kojima će u nastavku biti govora.

4.2.2. Obitelj sa posvojenom djecom

Ukoliko parovi ne mogu prirodnim putem dobiti dijete ili su se odlučili na takvu životnu odluku bez obzira na to, u današnje se vrijeme odlučuju na usvajanje, tada „bračni parovi zajedno sa posvojenim djetetom čine adoptiranu obitelj“(Stevanović, 2000: 228) Najčešće se usvajaju djeca iz domova za nezbrinutu djecu ili ona djeca koja su živjela u izrazito siromašnim domovima čiji biološki roditelji nisu u mogućnosti pružiti djeci adekvatan odgoj. Prema Stevanović (2000), profil posvojitelja je najčešće takav da su to osobe boljeg ekonomskog statusa, dobro situirane, srednjih godina ili nešto starije životne dobi, provjerenog mentalnog i zdravstvenog statusa. Obiteljski zakon nalaže da postupak posvajanja provodi centar za socijalnu skrb, te da se prije pokretanja postupka, provede evaluacija osoba koja bi željela posvojiti dijete, kako bi se ustanovila njezina psihička sposobnost i emotivna zrelost. Osobine koje se najčešće promatraju kod posvojitelja, najčešće su emocionalna toplina prema djetetu kojeg žele posvojiti, prihvaćanje uloge posvojitelja i tolerantan odnos prema porijeklu djeteta i njegovim biološkim roditeljima.

Obiteljski zakon navodi da posvojenjem prestaju međusobna prava i dužnosti posvojenika i njegovih krvnih srodnika, a posvojitelji imaju pravo odrediti ime posvojenika. Osim toga posvojenik dobiva zajedničko ime posvojitelja te posvojitelji mogu odrediti narodnost posvojenika, osim u slučaju kada je posvojenik stariji od 12 godina jer se u tom slučaju od njega traži pristanak za promjenu imena i narodnosti. Obiteljski zakon nalaže da se nakon zasnivanja posvojenja nije dopušteno osporavanje niti utvrđivanje majčinstva i očinstva, te je važno naglasiti da su podaci o posvojenju službena tajna (Obiteljski zakon, čl. 197, čl. 198).

Odgoj posvojenog djeteta mora se provoditi isto kao da je biološko dijete posvojitelja. Ovisno o dobi djeteta, bračni par će imati manje ili više izazova u odgojnom procesu. Posvojenom djetetu će također trebati razdoblje privikavanja na novu obitelj, na posvojitelje, iz tih razloga najveći će uspjeh imati bračni par koji dijete posvoji u

predškolskom uzrastu, zbog činjenice da se mlađe dijete bolje navikava na posvojitelje. U tu svrhu, prije posvajanja, posvojitelji se sastaju sa djetetom kako bi se upoznali sa njime i vidjeli djetetovu osobnost, te samim time shvatili kako postupiti s njim. Nakon što se okonča proces posvajanja, mnogi posvojitelji naglašavaju da je dolazak djeteta u obitelj početak velike sreće ali istovremeno i izazovnog perioda (Kralj, Modić-Stanke, Topčić-Rosenberg, 2014). Naime, posvojitelji se susreću sa teškoćama kod djeteta u vidu zahtjevnog ponašanja, s obzirom da djeca obično dolaze iz nepouzdanе i narušene okoline, te nisu navikli na roditeljsku podršku i ljubav Tretnjak (2013). Posljedice različitih životnih trauma kojima je dijete bilo izloženo, ostavlja na njega traga te posvojeno dijete prolazi kroz različite faze koje ponekad mogu biti praćene agresijom, manjkom komunikacije, potištenošću i slično. Naime, „iz perspektive koju imaju nakon posvojenja ističu da je savjetovanje i podrška posvojiteljima nužna jer su izazovi roditeljstva posvojenog djeteta i stalni stres koji ti procesi uzrokuju toliko teški da postoji velika mogućnost raspada i braka i posvojenja“ (Kralj, Modić-Stanke, Topčić-Rosenberg, 2014:24). Djeca su najvažnija u cijelom tom zahtjevnom procesu, njihova emocionalna sigurnost u novom domu, osjećaj zaštite, ljubav i toplina koju mu posvojitelji pružaju.

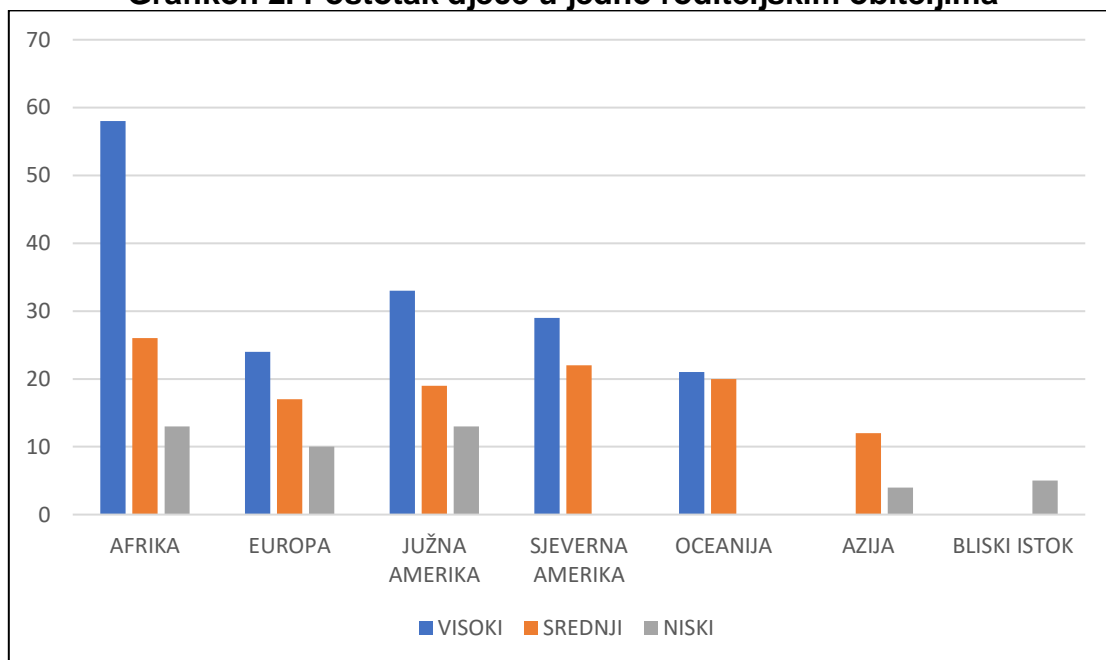
4.2.3. Jedno roditeljske obitelji

Jedno roditeljske obitelji često se etiketira kao napuštene obitelj, nepotpune obitelj, razorene obitelj i sličnim sinonimima. Također, često se koriste izrazi kao što su samohrani roditelji, roditelj samac, roditelj bez bračnog partnera. Obiteljski zakon, članak 99., navodi „da samo jedan roditelj skrbi o djetetu ako je drugi umro, proglašen umrlim, lišen roditeljske skrbi, lišen potpune poslovne sposobnosti, djelomično lišen poslovne sposobnosti u odnosu na roditeljsku skrb ili je spriječen“, Također roditelji bez obzira žive li zajedno ili odvojeno, ravnopravno, zajednički i sporazumno skrbe o djetetu.

Često se samohrani roditelji osjećaju neshvaćeno od strane okoline ili manje vrijedno u odnosu na „potpune“ obitelji, međutim jedno roditeljske obitelji imaju i svoje pozitivne strane. Naime, u literaturi se navodi da „često se zanemaruju neke pozitivne strane jedno roditeljskih obitelji kao što su veće razumijevanje između roditelja i djece, uloga odgovornosti djece kao izvor podrške roditeljima, veća usmjerenost roditelja na djecu

zbog prestanka sukoba sa partnerom, zajedničko odlučivanje s djetetom i slično“ (Šarić, Pećenik, Josipović, 2003:48). Mnoga istraživanja, pokazala su da su jedno roditeljske obitelji globalno u porastu, upravo iz razloga što su i razvodi u porastu te porođaji izvan braka. Posebno se takav oblik obitelji ističe u Africi, Americi, Europi i Oceaniji. Grafikon 2. prikazuje postotak djece koja žive u jedno roditeljskim obiteljima prema kontinentima i određenim zemljama unutar njega.

Grafikon 2. Postotak djece u jedno roditeljskim obiteljima

Izvor: Vlastita izrada prema Social Trend Institute, What do marriage & fertility have to do with economy?, <https://sustaindemographicdividend.org> [Prikupljeno: 23.04.2021.]

Prema grafikonu, jasno je vidljivo da najviši postotak djece u jedno roditeljskim obiteljima nailazimo u Africi, i to u Južnoafričkoj republici 58%, dok je taj postotak najmanji u Keniji, 13%. Situacija u Europi je slijedeća, najveći postotak takvih obitelji nalazi se u Velikoj Britaniji, 24%, dok je najmanji postotak u Italiji, 10%. Zemlje Bliskog Istoka imaju jako mali postotak, 5%, i to u Egiptu, osim njih Azijske zemlje također imaju mali postotak jedno roditeljskih obitelji. Takvi trendovi mogu se djelomično pripisati i religiji koju prakticiraju pojedine promatrane zemlje, te ostalim vanjskim čimbenicima koji utječu na obiteljsku strukturu tih zemalja.

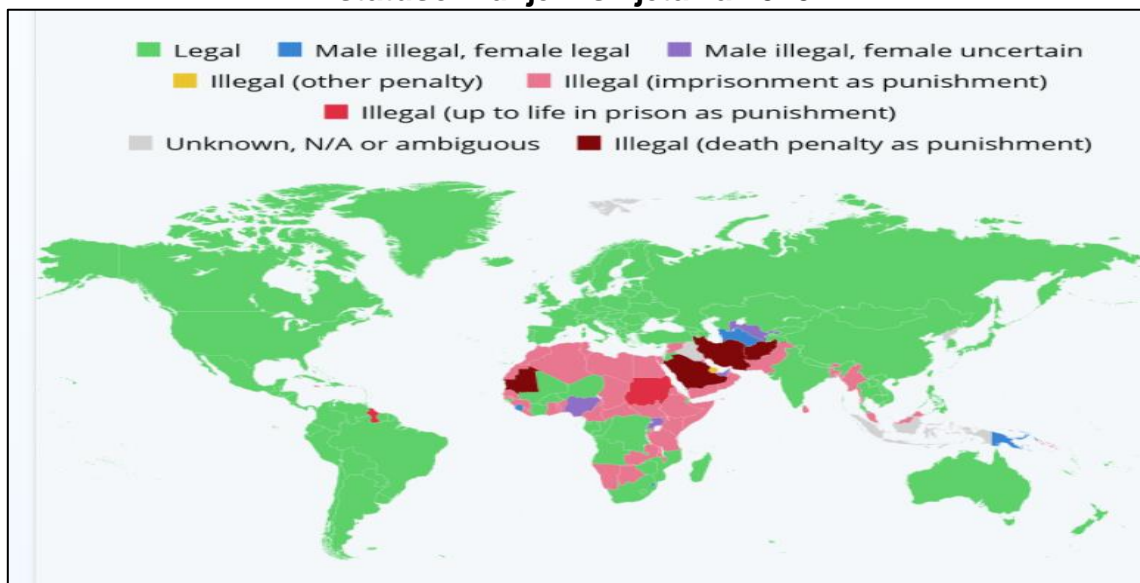
Ovakva istraživanja, svejedno pokazuju trend porasta jedno roditeljskih obitelji, za koje je izgledno da će rasti i u budućnosti. Jedno roditeljske obitelji mogu biti jednako funkcionalne ili disfunkcionalne kao i obitelji sa oba roditelja, prema Stevanović (2000)

u ovakvim je obiteljima potreban trud i nastojanje da dijete što manje osjeti nedostatak drugog roditelja, upravo je zato briga i odgovornost jednog roditelja vrlo velika.

4.2.4. Homoseksualne obitelji

U suvremenom društvu sve se više javljaju homoseksualne osobe, te njihova prava diljem svijeta se ujednačavaju sa pravima heteroseksualaca. Ta je situacija dovela do sve većeg broja zemalja koje legaliziraju homoseksualne brakove i mogućnost rađanja i odgajanje djece unutar tih zajednica. S druge strane se javljaju i polemike oko tih tema, najveće dileme koje društvo ima u svezi sa time su da li homoseksualni parovi mogu jednako odgajati i voljeti djecu kao heteroseksualni parovi. Slika 8., u nastavku prikazuje gdje je sve diljem svijeta homoseksualnost društveno priznata, a gdje se još uvijek kažnjava, pa čak i smrću.

Slika 8. Legalno priznat homoseksualni parovi i aktivnosti u svezi s tim statusom diljem svijeta za 2020.

Izvor: <https://www.statista.com/chart/4310/global-laws-against-homosexuality-visualised/> [Prikupljeno: 23.04.2021.]

Prva država koja je priznala status homoseksualnih brakova bila je Danska i to 1989. godine. U Hrvatskoj je prema Zakonu o životnom partnerstvu osoba istog spola, životno partnerstvo definirano kao „zajednica obiteljskog života dviju osoba istog spola koje nisu sklopile životno partnerstvo pred nadležnim tijelom, ako zajednica traje najmanje tri godine i od početka je dovaljala pretpostavkama propisanim za valjanost životnog partnerstva“ (Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, članak 3., st.

1) Životni partner roditelja djeteta ima pravo, prema navedenom Zakonu, ostvariti roditeljsku skrb o djetetu, a svakodnevne odluke u vezi s djetetom može donositi i životni partner uz pristanak roditelja i djeteta.

Izravan odnos između spolne orijentacije i odgojne, roditeljske sposobnosti ne postoji, stoga homoseksualne osobe mogu biti vrlo sposobne kao roditelji i odgajatelji (Lacroix, 2014). Neki autori ističu, primjerice Bernhein (2013), da „nema sumnje da homoseksualne osobe imaju jednake sposobnosti kao i heteroseksualne, ljubiti dijete, pokazati mu tu ljubav, ali uloga roditelja ne svodi se samo na ljubav prema njihovoj djeci.“ (Bernhein, 2013: 4). Do sada rađena, malobrojna, istraživanja pokazuju da nema značajnih razlika između djece koja su odgajana u homoseksualnim brakovima, od onih koji su odgajani u heteroseksualnim brakovima. Jedina se razlika može vidjeti u toleranciji koju djeca pokazuju. Naime, djeca odgajana u homoseksualnim brakovima pokazuju se kao puno tolerantnija prema multikulturalnom okruženju, poštuju i suosjećaju sa različitostima. Osim toga, u mogućnosti su doživljavati slobodu uključivanja u jednake uloge kod osobnih i intimnih veza, te time pokazati razumijevanje da se obitelji temelje na ljubavi i slobodi izbora, a ne samo na biološkim odnosima. Različitost struktura u obitelji, u budućnosti će sve više buditi zanimanje znanstvenika i istraživača, s obzirom da one odstupaju od tradicionalnih struktura, a sve je više takvih obiteljskih struktura. Moguće da takve obiteljske strukture potiču cjelovitiji razvoj djeteta, što će se vidjeti u budućnosti. Jedino je sigurno, sve se mijenja i bitna je mogućnost prilagodbe promjenama te porast tolerancije u suvremenom društvu.

4.3. KRIZA SUVREMENOG OBITELJSKOG ODGOJA

Tijekom povijesti, obitelj je doživljava značajne promjene, u strukturi i funkcioniranju, međutim unatoč tim promjenama i krizama, obitelj nije nestajala. Obiteljska kriza, za svako razdoblje, predstavlja znak za promjenu sustava vrijednosti i drugih čimbenika koji omogućavaju funkcioniranje novonastalih obiteljskih procesa (Maleš i Kušević, (2011). Različiti čimbenici utječu na okolnosti koje obiteljske strukture čine krhkom i nestabilnom, no ono što najbolje pokazuje obiteljske krize su pokazatelji promjene

ponašanja kod djeteta. Suvremene obitelji i odgoj izloženi su raznim izazovima, ekonomskom stresu, pandemijama, siromaštvu, izoliranom funkcioniranju, zahtjevima radnog mjesta, nezadovoljavajućoj adekvatnoj skrbi za djecu izvan obitelji, te nizu drugih vanjskih utjecaja na koje treba odgovoriti. Sve navedeno ima jaki utjecaj na obiteljski odgoj te ga, neminovno, dovodi u krizu (Ljubetić, 2007).

Suvremeni obiteljski odgoj nalazi se u krizi, što se može vidjeti kroz veliki broj djece koja više ne razvijaju solidarnost, moralne vrijednosti i sposobnost pružanja ljubavi, a njihovo emocionalno, psihološko i moralno stanje na vrlo je niskoj razini (Shaw i Wood 2009). Kao što je navedeno, različite su okolnosti koje dovode do takvih kriza odgoja. Neki od razloga koji utječu na krizu obiteljskog odgoja, pojašnjeni su u nastavku rada.

4.3.1. Ekonomski utjecaj

Socio-ekonomski status, kojeg čini ekonomsko blagostanje, stabilnost prihoda i zaposlenje, veličina i sastav obitelji, vrlo je važan čimbenik za funkcioniranje i život iste. Suvremeni svijet zahvatila je velika gospodarska kriza, zbog koje su brojne obitelji suočene sa strahom za vlastitu egzistenciju, obitelji osjećaju sve veći pritisak zbog nesigurnosti zaposlenja i nužnosti u mijenjanju životnih navika. Nepovoljni ekonomski čimbenici, mogu vrlo loše utjecati na roditeljsko ponašanje, na odnose između roditelja i djeteta, na kvalitetu i sam razvoj djece (Ljubetić, Reić Ercegova, 2010; Čudina-Obradović, Obradović, 2006). Najveće ekonomske pritiske i nestabilnosti predstavljaju siromaštvo, nezaposlenost i stambena nesigurnost.

Nezaposlenost može utjecati na doživljaj roditeljstva uopće, te time dolazi do oklijevanja u donošenju odluke o osnivanju obitelji (Puljiz i Bouillet, 2003) Siromaštvo također ima veliki utjecaj na život roditelja, a time i obiteljski život, jer siromaštvo dovodi do mijenjanja vrijednosnog sustava kod roditelja. Siromaštvo i briga oko preživljavanja, umanjuju energiju roditelja za aktivnosti sa djecom, te za kvalitetan odgoj djece, a to dovodi do autoritarnog i permisivnog stila odgoja.(Hooper i sur., 2007). Nasilje u obitelji i alkoholizam su također jedne od nuspojava socio-ekonomskog statusa, naime, odnosi u obitelji su narušeni zbog vanjskih pritisaka te time potiču visokorizično ponašanje.

Sociolozi u kontekstu siromašnih obitelji uvode pojam socijalne isključenosti, koji označava suprotnost hipe roditeljstva i profesionalizacije roditeljstva u vidu zahtjevnih roditelja. „Taj se pojam odnosi na nemogućnost sudjelovanja u materijalnim i kulturnim dobrima koje nudi suvremeni život.“ (Čudina-Obradović, Obradović, 2006: 301)

Nasuprot tome, u suvremenim obiteljima dobrog ekonomskog stanja, nailazimo na poteškoće. Roditelji dobrostojećeg ekonomskog statusa puno su posvećeni poslu zbog kojega su često odsutni od obiteljskih aktivnosti. Ne rijetko, odgoj djece prepuštaju stručnjacima, što vodi ka njihovoj sve manjoj dostupnosti, u fizičkom i emocionalnom smislu. Odsutnost roditelja onemogućuje nadzor nad djetetom i povećava vjerojatnost loših razvojnih utjecaja (Čudina – Obradović i Obradović, 2006). Autori, također naglašavaju da ekonomski dobrostojeće obitelji karakterizira ambicioznost, stoga takvi roditelji od svoje djece očekuju isto, ambicioznost, veliku motiviranost, uspjeh i odlične rezultate, a ne rijetko sve to praćeno perfekcionizmom. Djeca su preopterećena izvanškolskim aktivnostima i obavezama, te nisu u mogućnosti bezbrižno provoditi slobodno vrijeme sa vršnjacima. Kod neke djece, takav roditeljski pritisak, stvara osjećaj iskrivljene vrijednosti i strah od neuspjeha. Djeca odgojena u dobrostojećim obiteljima, pod okolnostima koje su ovdje navedene, često u adolescenciji pribjegavaju zlouporabi raznih ovisničkih supstanci.

Može se zaključiti, da socio-ekonomski obiteljski status, bilo da se radi o bogatom ili siromašnom, ostavlja traga u obiteljskom odgoju. Roditelji su ti koji određuju put razvoja svojeg djeteta, stoga bi morali pokušati što odgovornije odgajati svoju djecu, bezobzira na krize suvremenog odgoja.

4.3.2 Utjecaj vanjskog rada

U suvremenom društvu obitelj se suočava sa još jednim izazovom u odgoju, a to je usklađivanje rada izvan kuće i obiteljskog života. O krizi obiteljskog odgoja počelo se govoriti već u drugoj polovici dvadesetog stoljeća, kada je započelo razdoblje intenzivnog zapošljavanja žena. U suvremeno doba, potrebno je sagledati novu sliku žena u društvu i njezinoj kvaliteti života, kulturi i podjeli rada unutar obitelji (Jurčević – Lozančić, 2011). Zbog ekonomskih promjena i potrebe za radom, u većini zemalja obiteljski oblik gdje se muškarac smatra hranitelj obitelji, a žena kućanica, sve je rjeđi.

Međutim ukoliko očeva podrška ili obrnuto, iz bilo kojeg razloga izostane, javlja se sve veći nesklad, između obiteljskog i profesionalnog života. U takvim situacijama, koje su često kod jedno roditeljskih obitelji, dolazi do povećanog stresa, koji se reflektira na obiteljski život i kvalitetu odgoja djece. Pitanje radnog vremena i vremena koje majka i otac provode na radnom mjestu je ono što zapravo najviše dovodi u krizu obiteljski odgoj u suvremenom društvu. Naime, vrijeme koje roditelji provode na poslu, smanjuje vrijeme koje mogu provoditi u aktivnostima sa djecom, te time stvarati kvalitetan obiteljski odgoj. Negativan trend produljenja radnog vremena u većini razvijenih zemalja EU, u cilju povećanja konkurentnosti gospodarstva, negativno utječe na obiteljski odgoj (Maleš i Kušević, 2011).

Osim toga, provođenje sve više vremena na poslu, utječe i na bračne odnose i bračnu stabilnost, dok kod smjenskog rada znatno se više povećava šansa za razvodom braka. Ne adekvatno radno vrijeme majki negativno utječe na njihov stav o dojenju, što smanjuje djetetovu privrženosti prema njoj. Osim toga, prezaposlenosti majki utječe i na kognitivni razvoj i emocionalnu prilagodbu djeteta, a to dovodi do problematičnog ponašanja i negativnog utjecaja na školski uspjeh (Maleš i Kušević, 2011). Nadalje, zaposleni očevi su jako malo prisutni u prva četiri mjeseca djetetova života, te općenito puno manje vremena provode sa djecom, što se negativno reflektira na njihov kasniji odnos (Maleš i Kušević, 2011). Djeca, sve više, zbog roditeljske zaposlenosti provode vrijeme u odgojnim institucijama, bez roditeljske njege i prisutnosti, a jedino kvalitetan institucijski odgoj uz brižnost zaposlenih roditelja mogu u potpunosti nadoknaditi tu odvojenost, te omogućiti djetetu sigurnu privrženost (Čudina – Obradović i Obradović, 2006).

4.3.3. Promjena u sustavu vrijednosti

Svaki pojedinac ima svoja osobna uvjerenja i vrijednosti, pa tako i roditelji, čija su odgojna nastojanja uvjetovana upravo tim uvjerenjima (Jurčević – Lozančić, 2016). Roditelji putem odgoja zapravo prenose djeci vlastite vrijednosti koje su djetetu potrebne za daljnji samostalni društveni život. Djeca, osim onoga što čuju od roditelja, mnogo toga nauče i putem roditeljskog ponašanja u svakodnevnicima. Naime, upravo iz ponašanja kojeg vide, uče ono što je zaista važno, te takve usvojene vrijednosti prate ih kroz čitav odrasli život (Shaw i Wood, 2009). S obzirom da su društvene promjene

odrazile i na vrijednosti pojedinaca, suvremeni roditelji također njeguje neke nove vrijednosti. Samim tim, utjecaj na obiteljske vrijednosti je neminovan, dovoljno je samo sagledati promjene u vrijednostima vezano za brak i općenito obitelj kao zajednicu (Jurčević – Lozančić, 2016). Sve se više mladih odlučuje na slobodan život, bez odgovornosti koje vlastita obitelj sa sobom nosi, te bez djece. Čak i istraživanja provedena u Hrvatskoj pokazuju da hrvatsko stanovništvo preferira bogatstvo, uspjeh i moć nad djecom i skladnom obitelji (Miliša i Tolić, 2010).

Suvremena obitelj njeguje privatnost obiteljskog života, te je socijalni aspekt braka zanemaren u korist intimnog aspekta braka (Nimac, 2015). Ta potreba za intimnošću i privatnošću, dovodi do pojave egocentrizma što vodi ka pomanjkanju altruizma u suvremenom društvu, za koju se smatra da je važna obiteljska vrijednost. Obitelji u suvremenom društvu gube na tradicionalnim vrijednostima, dok se kao važne ističu nove vrijednosti, a to su najčešće materijalne vrijednosti i konzumerizam (Maleš, Kušević, 2011). Takva situacija vodi upravo ka problematici prekomjernog rada izvan kuće opisanoj prethodno u radu. Osim toga, nedostatak tradicionalnih obiteljskih vrijednosti zamjenjuje potreba za zadovoljavanjem osobnih želja i sebičnosti čime se narušavaju partnerski odnosi i odnosi sa djecom.

Suvremena djeca odgajaju se u društvu koje je indiferentno prema moralu, a to smanjene moralnih i etičkih vrijednosti, onemogućuju razvijanje sustava vrijednosti kod djece, stoga se od roditelja iziskuje da djeluje suprotno tome (Shaw i Wood, 2009). Roditelji su ti koji igraju ključnu ulogu u razvijanju vrijednosti kod djece, te da ih potiču na promišljene životne odluke. S obzirom na to, i oni bi sami trebali težiti smislenim društvenim i osobnim vrijednostima, koje će u konačnici prenijeti i djeci.

5. OBITELJSKI ODGOJ U HRVATSKOJ

Društveni procesi koji su se zbivali posljednje desetljeće u Hrvatskoj, obilježili su i ostavili posljedice na brak i obitelji. Hrvatska po pitanju vrijednosti braka i obitelji, prati trendove koji se dešavaju i u svijetu, stoga je i za mlade u Hrvatskoj brak postao sve manje poželjan, dok su na značaju dobile izvanbračne zajednice. Naime, izvanbračne zajednice ostavljaju partnerima dovoljno osobne slobode kako bi mogli zadovoljavati svoje osobne želje i potrebe.

Demografska struktura stanovništva u Hrvatskoj sve je nepravilnija, u smislu da ju obilježava ubrzani pad nataliteta i demografsko starenje stanovništva. Sve to uvelike utječe na obiteljsku strukturu u Hrvatskoj, na opadajući broj sklopljenih brakova, porasta broja izvanbračnih zajednica, porasta broja samohranih majki i očeva, te porasta broja djece rođenih izvan braka. Iako hrvatsko stanovništvo slijedi trendove ostalih europskih zemalja po pitanju bračne zajednice, još uvijek se Hrvatska nalazi u skupini zemalja s visokim udjelom broja djece koja se rađaju u braku (Akrap, 2011). Prema podacima iz statističkog ljetopisa 2018 (DZS, 2019), postotak živorođene djece u braku 2017. godine, visokih je 80,2 %, dok je broj sklopljenih brakova 2018. godine 19.921, a broj razvedenih brakova 6.125.

Promjene unutar strukture obitelji, a samim time i odgoj u obiteljima, nastupile su još u prošlom stoljeću kada se pojavljuje proces odvajanja mjesta rada i mjesta stanovanja. Ubrzani gospodarski razvoj uvjetovao je selidbu stanovništva iz ruralnih mjesta prema gradovima. Društvo se transformiralo iz agrarnog u industrijsko, karakteristično za gradove te su se time počele gubiti tradicionalne vrijednosti. Naime, obrazovanije gradsko stanovništvo, osobito srednje i mlađe dobi, sklonije umanjivanju vrijednosti braka (Aračić i dr., 2019). U tablici 2. prikazana je promjena obiteljske strukture u Hrvatskoj u razdoblju od 1971.-2011. godine.

Tablica 3. Obiteljska struktura u Hrvatskoj prema popisima 1971.-2011.

Tip obitelji					
	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
ukupno	1 203 240	1 307 423	1 367 106	1 252 025	1 215 865
%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Par bez djece	24,8	26,9	27,1	27	28,6
Par s djecom	63,8	62,4	60,5	58	54,3
Majka s djecom	9,3	9,1	10,2	12,5	14,4
Otac s djecom	2,1	1,6	2,2	2,5	2,7

Izvor: Vlastita izrada prema Popisu stanovništva, kućanstva i stanova 2011., DZS, Zagreb

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, jasno se vidi da se povećava postotak parova bez djece u Hrvatskoj, istodobno se smanjuje broj parova s djecom, te se daje zaključiti da se povećao broj razvoda s obzirom na povećani postotak obitelji gdje su samo majka ili samo otac s djecom. Prema istom popisu, 2011. godine postotak neudanih žena bio je 23,7%, a muškaraca 34,6%. Zatim, postotak udanih muškaraca bio je 58,0%, dok je postotak udanih žena iznosio 53,1%. Nadalje, postotak razvedenih žena iznosio je 5,0%, dok je postotak razvedenih muškaraca iznosio 3,8% (Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011., DZS).

Tijekom promatranja demografske slike hrvatskog stanovništva, moguće je uočiti da se žene sve kasnije odlučuju za osnivanje obitelji i rađanje. Od 1970. godine postepeno je u porastu starost žena i muškaraca pri sklapanju prvog braka. Naime, 1970. prosječna starost žene pri sklapanju prvog braka iznosila je 21,6 godina, dok je u 2017. godini porasla na 28,6 godina. Isti trend slijedi i prosječna starost muškaraca, koja je 1970. godine bila 25,5 godina, dok je u 2017. godini bila 31,3 godine. (Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2018, DZS)

Slijedom navedenog, moguće je donijeti zaključak kako je ključan razlog svemu tome ženska posvećenost karijeri, s obzirom da je sve više žena u strukturi hrvatskog stanovništva visoko obrazovano (Maleš, 2011). Dakle, Hrvatska prati trendove kao i ostale razvijene države kada su u pitanju brak i obitelj, što se odgoja tiče tu su također prisutni razni čimbenici koji utječu na odgoj djece unutar hrvatskih obitelji. Naime, hrvatske obitelji se suočavaju sa raznim izazovima suvremenog društva te svim poteškoćama koje još uvijek pogađaju tranzicijske zemlje, što dodatno otežava

stabilnost obitelji. Potreba za radom u Hrvatskoj je jako naglašena, međutim tu se javlja dodatna teškoća sezonskog rada, i utjecaj koji ostavlja na obitelj. Mnogi roditelji su primorani u ljetnim mjesecima napustiti svoje stalno mjesto boravka i otići raditi na hrvatsku obalu kako bi obiteljima mogli osigurati dostojan život. U zadnjih godina, povećano je iseljavanje ostale zemlje EU, s obzirom na otvorenu mogućnost mobilnosti rada. Nerijetko, očevi su ti koji odlaze raditi u inozemstvo i ostavljaju majke kući s djecom. Sve su to otežavajuće okolnosti sa kojima se hrvatsko stanovništvo suočava, a imaju direktan utjecaj na obitelji i odgoj unutar obitelji. Može se slobodno reći da je odgoj djece u hrvatskoj izložen nestabilnostima unutar obiteljske strukture koja je uzorkovana vanjskim čimbenicima. Dakle, nezaposlenost, nemogućnost rješavanja stambenog pitanja, iseljavanje i potrebe dva dohotka u kućanstvu za dostojan život u Hrvatskoj utječu na odluku o osnivanju obitelji kod mladih koji još nisu u braku, a također utječe na obiteljsku situaciju unutar već osnovanih bračnih zajednica. Obitelji koji se suočavaju sa pitanjem opstanka, nemaju za prioritet provođenje roditeljskih aktivnosti usmjerene prema kvalitetnom odgoju već se fokusiraju na održavanje djece na životu i omogućavanje djetetovih osnovnih potreba.

6. BUDUĆNOST OBITELJSKOG ODGOJA

Postmoderna struktura obitelji, svojom pojavom, donijela je novo shvaćanje obiteljskih vrijednosti. Vodeća vrijednost post modernog društva je liberalizam, a zajedno s njim i individualizam, koji se očitava u slobodi izbora i fokusiranju na vlastite interese. Uloge muškarca, žena i djece u post modernim obiteljima bitno su izmijenjene, te voda prema nekim, još uvijek, nejasnim partnerskim i obiteljskim oblicima (Mališa, 2012). Posljednje vrijeme obilježava se još jedna velika promjena unutar shvaćanja uloga, a to je nova rodna ideologija. Prema njenu shvaćanju ljudi se ne rađaju kao muškarci, odnosno žene, već oni to postaju određenim oblikom odgoja ili pod utjecajem uloga koje vide u javnosti.

Ta se ideologija najviše orijentirala na naj mlađe, te se u nekim zemljama već počinje provoditi u vrtićima. Dakle, ta ideologija unosi jako velike promjene u načinu odgoja. Postojeći primjeri iz prakse koja se provodi u vrtićima jest primjerice vrtić *Egalia* u Stockholmu, Švedska, gdje nije dopušteno korištenje zamjenica on i ona, već je uvedena univerzalna zamjenica „*hen*“. Drugi vrtić, kao primjer iz prakse je vrtić *Fun&Care-Kindergarten* u Beču, Austrija, koji provodi rodnu ideologiju na način da se dječaci moraju igrati s lutkama, oblačiti haljine, lakirati nokte i ostalo što je inače svojstveno djevojčicama, dok djevojčice se djevojčice igraju igrama tipičnim za dječake.

Provedba jednakosti, tolerancije i poštivanja ljudskih prava uzela je toliko maha da je dovela do toga da neke generacije djece i mladih u budućnosti neće više znati kojem spolu pripadaju, te će to još više utjecati na brakove, partnerske odnose i u konačnici na obitelj. U budućnosti tih generacija moguć je i scenarij potpunog izumiranja obitelji. Nova revolucija i promjena koja u centar stavlja pojedinca više nema težnju prilagoditi se društvenim promjenama, već je glavna strategija pojedinca danas „kako promijeniti obitelj da bi ona odgovorila na njihove potrebe i alternativne vrijednosne izbore“ (Milić, 2007: 321). Novi pojam koje suvremeno društvo poznaje i pojam, „više-partnerske plodnosti“, koji se odnosi na sve pojedince koji imaju biološku djecu s više od jednog partnera, unutar ili izvan bračne zajednice, porast tog fenomena pridonijele su veće

stope razvoda, preudavanja i rađanje izvan bračne zajednice. „Virtualne obitelji“ i „fast-food“ obitelji su isto tako suvremeniji modeli obitelji, nastale kao nusprodukt suvremenog društva. Naime, „za članove „fast-food“ obitelji karakteristični su brojni disfunkcionalni obrasci, kao što su površni ili virtualni odnosi, pod čime podrazumijevamo komunikaciju virtualnim putem i slično. U tom su obiteljskom modelu marginalizirani osjećaji međusobnog razumijevanja, žrtva za drugoga te međusobna podrška“ (Miliša, 2014:149).

Virtualni svijet koji se počeo razvijati od 2003. godine, preuzeo je stvaran život mnogim pojedincima, te s obzirom da se jako brzo razvija, danas je na Internetu moguće realizirati „virtualni obiteljski život, stanovati u virtualnom stanu, odlaziti u virtualnu kupovinu, na kino-predstave, imati virtualnog bračnog partnera, virtualne intimne odnose, virtualnu djecu ili roditelje koje smo, kao i sebe prethodno kreirali- od boje očiju i kose, stasa do ponašanja,“ (Miliša, 2014:150).

U kojem smjeru će se obitelji i obiteljski odgoj razvijati u budućnosti, pitanje je na koje se još ne zna odgovor. Naime, nove spoznaje i društveni trendovi uvjetuju i promjene u obiteljima i odgojim procesima, stoga će i u budućnosti tako biti. Jer za opstanak je potrebna prilagodba, te unatoč činjenicama koje ne ukazuju na blistavu budućnost obitelji, dokle god još uvijek ima mladih pojedinaca spremnih na žrtvu koju obiteljski život traži, obiteljska institucija će i dalje postojati. „Stoga, kako god je neki definirali, usprkos mnogim supstitutima i surogatima koji se danas pojavljuju i traže pravo priznanja vlastitog statusa, ona se pokazuje kao jedinstvena forma zajedničkog života, nosilac presudnih funkcija za životnu zajednicu“ (Nimac, 2010:7)

7. KRITIČKI OSVRT

Pojam obitelji u suvremenom svijetu bitno se razlikuje od pojma obitelji u prošlosti. Međutim i suvremene obitelji, bez obzira na njihovu strukturu traže svoja prava i sebe izjednačavaju sa tradicionalnim obiteljskim strukturama. Da li je stvarno obitelj koju čine samo otac, majka i njihova djeca i da li se odgoj najbolje provodi upravo u takvoj obiteljskoj strukturi? Povijest je pokazala da to baš i nije tako, naime svako povijesno razdoblje tretiralo je obiteljsku zajednicu i pojedince unutar nje na drukčiji način. Stoljećima su žene bile potlačene članice, a djeca podređena, najčešće, ocu bez ikakvih prava. Suvremeno društvo izjednačava ženska i muška prava, te osobito ističe dječja prava. Stoga se prema tome, može zaključiti da je suvremeno društvo pravednije i tolerantnije te da je u mnogočemu olakšao život ženama i djeci. Međutim, kako medalja uvijek ima dvije strane, tako su sva ta prava i jednakosti dovele do drugih krajnosti i radikalnih promjena obiteljske strukture. Nove životne filozofije učinile su od cjelokupnog post modernog društva da se sve više okreće prema vlastitoj privatnoj sferi, prema sebičnosti i potrebi da svaki pojedinac zadovolji najprije vlastite interese. Cijela ta filozofija, dovela je sa sobom negativne posljedice. Naime nije problem u suvremenim obiteljskim strukturama, ukoliko se u njima provodi dostojanstven obiteljski odgoj, ukoliko se odgoj provodi sa ljubavlju i poštovanjem, ukoliko se djeca uče toleranciji i humanosti, već se problem krije u konzumerizmu i materijalističkom društvu, u obiteljskim odgojima gdje se djeci prenose krive vrijednosti, obiteljima koja svoju djecu ne uče moralnim vrijednostima. Problem suvremenog odgoja je u roditeljima koji olako shvaćaju svoje uloge, roditeljima koji su neodgovorni, onima koji su natjecateljski nastrojeni, onima koji tjeraju djecu na aktivnosti koje će ispuniti njihove zahtjeve, a ne djetetove potrebe, roditeljima koji ne znaju postavljati granice djeci. Pravi problemi i izazovi suvremenog odgoja, kriju se upravo u krivim vrijednostima koje suvremeno društvo nameće pojedincima. Suvremene društvene strukture mogu biti vrlo kvalitetne zajednice, i mogu vrlo odgovorno odgajati djecu, jer u konačnici, najvažnije je kako se dijete odgaja, a ne tko ga odgaja. Mediji su postali prava pošast suvremenog društva, koja utječe na sve segmente ponašanja odraslih osoba ali i djece. Sve je podređeno tome kako će se predstavljati na društvenim virtualnim platformama, čak su i djeca na neki način postala hodajući trofeji kojima se

roditelji nameću u virtualnom svijetu ali i izvan njega. Virtualni život je uzeo toliko maha, da ljudi više ne znaju što je stvarnost svakodnevnog života. Na sreću, još uvijek postoje roditelji i djeca koji njeguju tradicionalne vrijednosti ali ih istovremeno prilagođavaju novonastalim situacijama, takve obitelji su možda u suvremenom društvu najstabilnije, obitelji čiji članovi nisu u stalnoj utrci za nečim, već žive u sadašnjosti i nastoje provodi kvalitetno vrijeme sa svojom djecom. Sretne obitelji i sretna djeca su oni čiji se članovi vole, poštuju svoje različitosti, uvažavaju se, odvajaju vrijeme za kvalitetno druženje i njeguju svoje tradicije i rituale, bez obzira na njihovu strukturu. Takve obitelji jedine i opstaju u ovim vremenima brzih promjena.

8. ZAKLJUČAK

Kao razvijeni pojedinci, nastojim konstanto težiti ka boljem, stoga su promjene u našem okruženju neizbježne. Promjene pomažu osobnom rastu i razvoju, ali i u mnogočemu mijenjaju našu svakodnevicu. Promjene unutar obitelji i u odgoju, također, konstantno napreduju i kreću se prema suvremenijem i drukčijem. Stručnjaci i znanstvenici koji se bave sociologijom obitelji i odgoja, otkrivaju nove pristupe prema odgoju i nove odgojne metode, te u skladu s time izmjenjuje se taj složeni proces. Kako smo vidjeli kroz povijest su ljudi bili podložni mnogim promjenama i različitim prilagodbama. Prošlost odgoja dinamična je isto kao i sadašnjost, jedina razlika je bila u pristupu odgoju i djeci te u ulogama unutar obitelji, naime, u prošlosti se unutar obitelji znalo tko je glava obitelji i tko ima kakvu ulogu i poštivala se hijerarhija. Suprotno tome, u suvremenim obiteljima, te se granice brišu, djetetove potrebe dolaze na prvo mjesto te se sve vrti oko dobrobiti djece. Partnerske uloge su također izmijenjene i međusobno se isprepliću. Suvremenim roditeljima mnogo je toga omogućeno i stavljeno u funkciju olakšavanja odgojnog procesa, međutim nerijetko se u moru informacija, prilikom odabira načina djetetovog odgoja mogu naći u neodlučnosti i frustriranosti. U suvremenom društvu također se promijenila funkcija obitelji, a time i uloga roditelja, te se za razliku od tradicionalnih obitelji u kojima su majke većinom brinule o odgoju i obrazovanju djece, u suvremenim obiteljima očevi na jednak način brinu za dobrobit djece. Brojna istraživanja pokazuju da je uloga očeva iznimno bitna te da oni svojim ponašanjem i stvaranjem kvalitetnog odnosa s djecom, mogu iznimno doprinijeti razvoju i formiranju osobnosti djece. Također, važno je naglasiti da vrijeme globalizacije nameće različite stilove i trendove u odgoju djeteta, od kojih mnogi ne doprinose pozitivnom utjecaju na odgoj. Stoga bi roditelji u odgoju i razvoju svojeg djeteta trebali njegovati suradnički pristup i uključiti dijete u vlastiti razvoj, te odgoj prilagoditi potrebama samog djeteta. Pravilan odgoj trebao bi biti prioritet svih roditelja, takve se karakteristike ne stječu rođenjem, već je potrebno kontinuirano učiti, razvijati se i truditi se.

9. SAŽETAK

Odgoj označava aktivnost i utjecaj različitih društvenih čimbenika, putem kojih se razvija ličnost. Obiteljski odgoj je temelj društvenog odgoja iz razloga što se dijete s njime najprije susreće i ostvaruje prve socijalizacije. Obitelj i odgoj unutar nje tokom povijesti je bio izložen mnogim promjenama, stoga su suvremeno roditeljstvo i odgoj prožeti gospodarskim, socijalnim i moralnim aspektima suvremenog društva. Liberalizam, kao dominirajuća vrijednost u posljednjih nekoliko proizveo je kulturu i filozofiju individualizma, što je donijelo veće mogućnosti slobode izbora u smislu načina života. Također došlo je do izjednačavanja uloge muškarca i žene, čime su se promijenili i partnerski odnosi unutar obitelji. Sve navedeno odrazilo se na odgojne mogućnosti obitelji te na samu prirodu odgoja. Suvremenim obiteljima dominiraju potrebe zadovoljavanje osobnih interesa i želja, te odrasli muškarci i žene sve više teže materijalnom blagostanju i profesionalnoj karijeri na štetu tradicionalnih vrijednosti i zajedničkom životu. Postmoderno vrijeme nudi mnogo blagodati u odgoju, ali i uzima svoj danak. Danas je, više nego ikad, teško pronaći ispravan put u odgojnim procesima. Obitelji se suočavaju s velikim izazovima, kao što su utjecaji medija, populističkih odgojnih metoda i teorija kojima se nastoji stvoriti idealno okruženje u kojem će se razvijati dijete. Sve to u mnogočemu zbunjuje roditelje i čini ih frustriranim u odgojnim nastojanjima te u pronalasku najboljeg rješenja u formiranju ličnosti svojeg djeteta. Pritom se često zaboravlja da dijete samo traži sigurnost, toplinu doma, ljubav, pažnju i podršku odraslih.

Ključne riječi: *obitelj, odgoj, roditeljstvo, dijete, razvoj, suvremeno društvo.*

SUMMARY

Education means the activity and influence of various social factors, through which the personality develops. Family education is the foundation of social education because it is the child first encounters and achieves the first socializations in the family. The family and upbringing within it have been subject to many changes throughout history, so modern parenting and upbringing are imbued with the economic, social and moral aspects of modern society. Liberalism, as the dominant value in the last few has produced a culture and philosophy of individualism, which has brought greater opportunities for freedom of choice in terms of way of life. There has also been an equalization of the roles of men and women, which has also changed partnerships within the family. All of the above reflected on the educational possibilities of the family and on the very nature of upbringing. Modern families are dominated by the need to satisfy personal interests and desires, and adult men and women are increasingly striving for material well-being and professional careers at the expense of traditional values and living together. Postmodern time offers many benefits in upbringing, but it also takes its tribute. Today, more than ever, it is difficult to find the right path in educational processes. Families face major challenges, such as the influence of the media, populist parenting methods, and theories that seek to create an ideal environment in which to develop a child. All of this in many ways confuses parents and makes them frustrated in their educational endeavors in finding the best solutions in shaping their child's personality. At the same time, it is often forgotten that a child only seeks security, warmth at home, love, attention and support from adults.

Key words: family, upbringing, parenthood, child, development, modern society.

LITERATURA

Knjige:

- Baloban, J., Črpić, G. (2005) *Brak – institucija od koje se očekuje, a u koju se ne ulaže*. Zagreb: Golden marketing, Tehnička knjiga.
- Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Čudina-Obradović, M. i Obradović, J. (2006) *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing, Tehnička knjiga.
- Daly, M. (2008) *Roditeljstvo u suvremenoj Europi: pozitivan pristup*. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske saldiranosti.
- Giddens, A. (2005) *Odbjegli svijet: Kako globalizacija oblikuje naše živote*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Giddens, A., (2007) *Sociologija*. Zagreb: Globus.
- Honore, C. (2009) *Pod pritiskom: spašavanje naše djece od kulture hiperroditeljstva*. Zagreb: Algoritam.
- Jurčević Lozančić, A. (2005) *Izazovi odrastanja- predškolsko dijete u okruženju suvremene obitelji i vrtića*. Petrinja: Visoka učiteljska škola u Petrinji.
- Jurčević Lozančić, A. (2016) *Socijalne kompetencije u ranome djetinjstvu = Social competences in early childhood*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta.
- Juul, J. (1995) *Razgovori s obiteljima*. Zagreb: NIP Alineja.
- Juul, J. (2011.). *Vaše kompetentno dijete*. Zagreb: Naklada Pelago.
- Key, E. (2000) *Stoljeće djeteta*. Zagreb: Educa.
- Lacroix, X. (2014) *Konfuzija rodova: homoseksualnost, brak, posvajanje*. Zagreb: Svijetla točka.
- Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: „Mali profesor“.
- Maleš, D. (2011) *Nove paradigme ranog odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Zavod za pedagogiju.
- Maleš, D. (2014) *Šok današnjice*. Osijek: Filozofski fakultet.
- Milić, A. (2007) *Sociologija porodice: kritika i izazovi*. Beograd: Čigoja štampa.
- Miliša, Z., Tolić, M. (2009) *Mediji i mladi: Prevencija ovisnosti o medijskoj*

manipulaciji. Zagreb: Sveučilišna knjižara.

- Miliša, Z., Zloković, J. (2008) *Odgoj i manipulacija djecom u obiteljima i medijima: prepoznavanje i prevencija*. Zadar, Rijeka: MarkoM usluge.
- Nikodem, K., Aračić, P., (2005) *Obitelj u transformaciji*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Petani, R. (2010) *Dimenzije roditeljskog ponašanja i stavovi adolescenata prema obiteljskom životu*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- Raboteg-Šarić, Z., Pećenik, N., Josipović, V., (2003) *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Rosić, V., Zloković, J. (2002) *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*. Rijeka: Graftrade.
- Shaw, R., Wood, S. (2009)- *Epidemija popustljivog odgoja*. Zagreb: V:B:Z:
- Stevanović, M., (2000) *Obiteljska pedagogija*. Varaždinske Toplice: Tonimir.
- Vasta, R., Hait, M. M. i Miller S. A. (1998). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Vukasović, A. (1994) *Obitelj, škola i intelektualni razvitak mladeži*. Zagreb: Birotisak d.o.o.

Stručni članci:

- Akrap, A. (2001) *Obitelj u Hrvatskoj nakon demografskog sloma: stanje i perspektive*, u.: Baloban, S. (ur.): *Hrvatska obitelj na prekretnici*. Centar za promicanje socijalnog nauka crkve. Zagreb, str. 53-108.
- Aračić, P., Nikodem, K. (2000) *Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu*. *Bogoslovska smotra*. 70(2).
- Aračić, P., Baloban, J., Nikodem, K. (2019) *Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu od 1999. do 2017. godine*, *Bogoslovska smotra* 89 (2), str. 331-353.
- Benveniste, A. (1972) *Obitelj kroz povijest*. *Bogoslovska smotra*. 42(1).
- Bušelić, M. (2009) *Family structure and demographic picture in Republic of Croatia*. *Ekonomski istraživanja*. 23 (2).
- Dencik, L. (1989) *Growing up in the Post-Modern Age: On the Child's situation*

in the Modern Family and on the position of the Family in the Modern Welfare State. *Acta Sociologica*. 32, str. 155-180.

- Kušević, B. (2010) *(Ne)uvažavanje participativnih prava djeteta: suvremeni obiteljski odgoj između poslušnosti i odgovornosti*, *Dijete i društvo: časopis za promicanje prava djeteta* 1/2; str. 105-116.
- Ljubetić, M., Reić Ercegovac, I. (2010) Studentska percepcija obitelji i roditeljstva-kroskulturalna perspektiva. *Život i škola*. Vol. 56. No. 3.
- Maleš, D. i Kušević, B. (2011). Nova paradigma obiteljskoga odgoja. Nove paradigme ranog odgoja. Zagreb: FF Press, str. 41 – 67.
- Puljiz, V. i Bouillet, D. (2003). Nacionalna obiteljska politika. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, str. 119 – 163.
- Švab, A. (2007) New ways of parenting: Fatherhood and parenthood in lesbian families. *Revija za sociologiju*. 1-2.
- Uzelac, M. (2009) Roditeljstvo je danas ravnopravno partnerstvo. *Civilno društvo*. Vol.6. No.23, str.58-61.
- Wagner Jakab, A. (2008) Obitelj - sustav dinamičnih odnosa u interakciji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. 44(2).
- Živić, D. (2002) Demografski okvir i razvoj obiteljske strukture stanovništva Hrvatske 1971. – 2001. *Revija za sociologiju* 34 (1-2), str. 57-73.

Internet članci:

- Bernheim, G. (2013) Homoseksualni brak, homoroditeljstvo i posvajanje: Ono što se često zaboravlja reći. Dostupno na http://zdravstveniodgoj.com/uploads/multiple_upload/46735623-5282-e15f-4b5a-e3d6742d8841_Gilles%20Bernheim%20Homoseksualni%20brak,%20homoroditeljstvo%20posvajanje-pdf [Prikupljeno 15.04.2021].
- Grozdanić, S. (2000) Jednoroditeljske obitelji prema uzrocima njihova nastanka. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/file/6185> [Prikupljeno 15.04.2021].
- Hooper, C, i sur. (2007) *Living with hardship 27/7: the diverse experiences of families in poverty*. York: The Frank buttle Trust. Dostupno na <http://www.york.ac.uk/admin/presspr/features/hardship.pdf> [Prikupljeno:

15.04.2021].

- Kralj, S., Modić-Stanke, K., Topčić-Rosenberg, D. (2014) Problemi i potrebe posvojiteljskih obitelji tijekom procesa prilagodbe i integracije posvojene djece u obitelji, odgojno obrazovne institucije i okolinu. Dostupno na http://adopta.hr/images/ADOPTA_istrazivanje.pdf [Prikupljeno 15.04.2021].
- Ljubetić, M. (2006) Obitelj u povijesnom i suvremenom kontekstu. Dostupno na http://www.ffst.hr/dokumenti/izdavastvo/predavanja/Ljubetic_022006.pdf [Prikupljeno 15.04.2021].
- Majstorović, I. (2019) Demografski aspekt promjene obitelji i braka u Hrvatskoj. Dostupno na https://www.researchgate.net/publication/343231295_Demogeografski_aspekt_promjene_obitelji_i_braka_u_Hrvatskoj [Prikupljeno 17.04.2021]
- Maleš, D. (2012) Dijete, vrtić i obitelj: Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenom svijetu. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/file/18311> [Prikupljeno 15.04.2021].
- Nimec, D. (2010) Obnovljeni život: (Ne)mogućnost tradicijske obitelji u suvremenom društvu. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/file/76005> [Prikupljeno 15.04.2021].
- Tretnjak, T. (2013) Ne očekujte s djetetom ljubav na prvi pogled. Dostupno na <http://www.kolokanica.hr/zelim-dijete/posvajanje-i-udomljavanje/ne-ocekujtes-djeteom-ljubav-na-prvi-pogled-31> [Prikupljeno 16.04.2021].
- Vrsaljko, J. (2014). Najčešća i najveća pogreška u odgoju djece jest popustljiv odgoj. Dostupno na: <http://www.roditelji.hr/jaslice/odgoj/najcesca-najteza-pogreska-u-odgojudjece-jest-popustljiv-odgoj/> [Prikupljeno: 15.04.2021].
- Vukasović, A. (2010) Određenje i glavna obilježja odgoja. Dostupno na <http://www.scribd.com/doc/73919621/ODRE%C4%90ENJE-GLAVNA-OBILJE%C5%BDJA-ODGOJA-by-Ante-Vukasovic#scribd> [Prikupljeno 16.04.2021].

Ostali Internet izvori:

- Eurostat (2019) Marriage and divorce statistics. Dostupno na

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics [Prikupljeno 16.04.2021].

- Eurostat (2019) People in the EU – statistics on household and family structures. Dostupno na https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=%20People_in_the_EU_-_statistics_on_household_and_family_structures&oldid=375234 [Prikupljeno 16.04.2021].
- Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: obitelji prema tipu, Popisi 1971. – 2011., DZS, Zagreb. Dostupno na <https://www.dzs.hr> [Prikupljeno 16.04.2021].
- Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011: stanovništvo staro 15 i više godina prema zakonskom bračnom stanju i spolu, Popisi 1991. – 2011., DZS. Zagreb. Dostupno na <https://www.dzs.hr> [Prikupljeno 16.04.2021].
- Social Trend Institute, What do marriage & fertility have to do with economy?. Dostupno na <https://sustaindemographicdividend.org> [Prikupljeno: 23.04.2021.]
- Statista.com. Dostupno na <https://www.statista.com/chart/4310/global-laws-against-homosexuality-visualised/> [Prikupljeno: 23.04.2021.]
- Statistički ljetopis 2018. DZS, Zagreb. Dostupno na <https://www.dzs.hr> [Prikupljeno 16.04.2021].
- UNESCO (1989). Konvencija o pravima djeteta. Dostupno na http://www.unicef.hr/upload/file/300/150215/FILENAME/Konvencija_20o_20pravima20djeteta.pdf [Prikupljeno 16.04.2021].
- Zakon hr. Obiteljski zakon. Dostupno na <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon> [Prikupljeno 16.04.2021]

POPIS TABLICA

- Tablica 1. Glavna obilježja/razlike tradicionalnih i suvremenih obitelji
- Tablica 2. usporedba značajki odgojnih stilova
- Obiteljska struktura u Hrvatskoj prema popisima 1971. – 2011.

POPIS SLIKA

- Slika 1. Odgoj
- Slika 2. Sarkofag odraslog muškarca. Prva kupka novorođenčeta s primaljom i majkom
- Slika 3. Patrijarhalna obitelj
- Slika 4. Suvremena obitelj
- Slika 5. Dimenzije roditeljskih stilova
- Slika 6. Suvremeno roditeljstvo
- Slika 7. Suvremeni oblici obitelji
- Slika 8. Legalno priznati homoseksualni parovi i aktivnosti u svezi s tim statusom diljem svijeta za 2020.

POPIS GRAFIKONA

- Grafikon 1. Stopa razvoda i sklapanja brakova, EU-27, 1965.-2017. (na 1000 stanovnika)
- Grafikon 2. Postotak djece u jedno roditeljskim obiteljima